

Nr 19.

Ankom till riksdagens kansli den 5 maj 1927 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets memorial angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hava på därom hos vederbörande gjord framställning överlämnats de under tiden från och med den 11 januari 1926 till och med den 9 januari 1927 i statsrådet förda protokoll, nämligen över

justitiedepartementsärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

justitieärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 30 december 1926;

utrikesdepartementsärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

försvarsärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

socialärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

kommunikationsärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

finansärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

ecklesiastikärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927;

jordbruksärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927; samt

handelsärenden från och med den 15 januari 1926 till och med den 4 januari 1927.

Dessutom hava, på därom särskilt gjorda framställningar, till utskottet överlämnats

dels det över socialärenden i statsrådet den 28 januari 1927 förda protokoll, i vad det angår ansökning av landsfiskalen E. G. Bjöörn om ersättning för av fjärdingsmannen G. R. Andersson förskingrade kronouppbördsmedel,

dels de över ecklesiastikärenden i statsrådet den 4 och 11 mars 1927 förda protokoll, i vad de angå dispositionen av respektive Ovanåkers kyrkoherdeboställes skogsmedel och Bergs pastorats regleringsfond,

dels ock det över jordbruksärenden i statsrådet den 21 januari 1927 förda protokoll, i vad det angår förvärv av den nyttjanderätt till Tuna bergslags allmänning i Södermanlands län, som må tillkomma Tunabergs kopparverk.

Vid den granskning av ovan omförmälda protokoll, som i överensstämmelse med grundlagens föreskrift av utskottet företagits och nu fullbordats,

har anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen;

varemot utskottet

funnit här nedan under punkterna 1:o—2:o behandlade ärenden vara av den beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos riksdagen anmälas.

Inledningsvis anser sig utskottet böra bringa till riksdagens kännedom, att, efter vad utskottet vid granskningen av statsrådsprotokollen funnit, inom några departement protokollen från vissa konselj dagar ställts så sent i ordning, att expedition av då fattade beslut måst ske före justeringen.

Närvarande: Herrar von Geijer, Strömberg, Thulin, G. W. Hansson, Reuterskiöld, Leander, A. W. Johansson, Nils Anton Nilsson,* Sundberg,* Isak Svensson, Vennerström, Gustafson i Kasenberg, K. A. Westman, Hallén,* Pehrsson i Göteborg,* Andersson i Igelboda, Björkman,* Sjöström, Fast och Björnberg.*

* Ej närvarande vid justeringen.

1:o.

(Protokoll över finansärenden den 18 juni 1926.)

Genom beslut den 28 maj 1926 hade Kungl. Maj:t förordnat ledamoten av riksdagens andra kammare, advokaten J. E. Löfgren, att för tiden efter den ordinarie bolagsstämman nämnda år intill den ordinarie bolagsstämman år 1927 vara ledamot och ordförande i styrelsen för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922. Sedan Löfgren den 7 juni 1926 utnämnts och förordnats att vara statsråd och minister för utrikes ärenden, förordnade Kungl. Maj:t på hemställan av dåvarande chefen för finansdepartementet, statsminister Ekman, bankinspektören J. G. F. von Krusenstjerna att för tiden intill den ordinarie bolagsstämman år 1927 vara ledamot och ordförande i styrelsen för aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.

Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 bildades i april 1922 med uppgift att medelst stödkrediter underlätta avvecklingen av de svårigheter på kreditväsendets område, vilka uppkommit under den ekonomiska depressionen efter världs-

kriget. Aktiekapitalet utgjorde 5 miljoner kronor och tecknades av vissa banker, vilka erhöllo rätt att erlægga likvid i räntefria depositionsbevis. För verksamhetens möjliggörande tillhandahöll staten genom riksgäldskontoret bolaget en garantifond i obligationer, uppsägbara från innehavarens sida samt förskrivna med 5 procent ränta, till nominellt 50 miljoner kronor. Av styrelsens fem ledamöter utses ordföranden jämte suppleant av Kungl. Maj:t samt två ledamöter med suppleanter av bankofullmäktige, respektive riksgäldsfullmäktige. De två återstående ledamöterna jämte suppleanter utses av aktieägarna.

I februari 1923 (jämför riksdagens skrivelse nr 30) medgavs en höjning från 55 miljoner kronor intill 110 miljoner kronor såsom det högsta belopp, vartill kassans förbindelser efter Kungl. Maj:ts medgivande skulle kunna uppgå. Under de följande åren deltog på grund av särskilda medgivanden av Kungl. Maj:t i enlighet härmed aktiebolaget Kreditkassan i rekonstruktion och avveckling av ett flertal penninginstitut. Sammanlagda engagemangssumman uppgick vid utgången av år 1926 till ett belopp av 108,670,943 kronor och 33 öre.

Vid 1926 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att dels besluta, att en särskild fond, benämnd fonden för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922, skulle inrättas, dels ock såsom kapitalökning för denna fond för budgetåret 1926—1927 anvisa ett anslag av 8,000,000 kronor. Det framhölls i propositionen, att Kreditkassan icke, såsom man från början avsett, torde kunna upphöra med 1927 års utgång. Kungl. Maj:ts förslag bifölls av riksdagen, som emellertid i sin skrivelse nr 189 förklarade sig utgå ifrån »att kassan icke hädanefter iklädes nya engagemang av beskaffenhet att kunna medföra ökad risk för staten, med mindre riksdagens medgivande först inhämtas».

I en till finansdepartementet den 4 juni 1926 ingiven promemoria framhöll Kreditkassans styrelse, att fordringarna mot säkerhet av tillskottsbevis icke vore möjliga att indriva före 1927 års utgång samt att den avkastning, varmed dessa fordringar skulle gäldas, hittills måst användas eller reserveras för vederbörande banks fortsatta konsolidering. Det vore likväl styrelsens uppfattning att, om ej oförutsedda händelser inträffade, fordringarna skulle komma att inflyta. Fordringarna mot säkerhet av aktier i rekonstruerade banker kunde i stort sett avvecklas, men icke utan betydande förlust, om denna avveckling skulle ske i forcerat tempo, men ansåge styrelsen, att även dessa fordringar skulle inflyta, därest konsolideringsarbetet ostört finge fortgå och inga oförutsedda händelser inträffade. Rörande fordringar mot säkerhet av andra slag av aktier än bankaktier ansåge styrelsen, att utsikterna till full betalning vore mera ovissa, vartill komme, att en av dessa fordringar vore bunden för längre tid. Rörande Kreditkassans övriga fordringar påginge avveckling, men ansåge styrelsen, att för undvikande av allt för stora förluster avvecklingen ej borde forceras. Styrelsen ansåge, att tiden för kassans avveckling ej borde bestämmas tidigare än till 1932. Styrelsen funne vidare, att kassans nuvarande organisationsform såsom aktiebolag, vari andra banker äro delägare, alltjämt borde bibehållas.

Av den lämnade redogörelsen framgår, dels de betydande belopp varmed staten är engagerad i Kreditkassan, dels att avvecklingen av kassans verksamhet kan komma att bli tämligen långvarig och att äga rum under nuvarande organisationsformer.

Vid innevarande riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anvisa ett belopp av ytterligare 7,000,000 kronor för mötande av förluster å aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.

Utskottet finner det under dessa förhållanden anmärkningsvärt, att chefen för finansdepartementet hemställt om förordnande för bankinspektören att vara ordförande i aktiebolaget Kreditkassan. Posterna såsom chef för bank- och fondinspektionen och ordförande i aktiebolaget Kreditkassan borde icke, enligt utskottets mening, hava förenats hos en och samma person.

Bank- och fondinspektionen har, enligt vad i lag om bankrörelse den 22 juni 1911 och gällande instruktion för bank- och fondinspektionen av den 7 april 1922 bestämmes, att utöva tillsyn över bankbolag inom riket. Inspektionen har för detta ändamål fått sig tilldelade synnerligen viktiga befogenheter. Sålunda äger inspektionen i vissa fall, då ett bankbolags verksamhet kan befaras bli till skada för det allmänna, förelägga bolagets styrelse att vidtaga de åtgärder, som finnas erforderliga för rättelses vinnande. Då bankbolag träder i likvidation, skall bankinspektionen förordna ombud, som har att närvara vid likvidatorernas sammanträden samt att övervaka likvidationen. För att bankinspektionen skall kunna fullgöra sitt uppdrag är det tydligen nödvändigt, att den intar en fullkomligt oberoende ställning i förhållande till vederbörande bankbolag; i lagen om bankrörelse stadgas sålunda, att ledamot av bankinspektionen ej må deltaga i styrelsen av eller vara anställd vid bankbolag, över vilket bankinspektionen har att utöva tillsyn. Utskottet vill vidare erinra om att enligt instruktionen för bank- och fondinspektionen bankinspektören i första rummet är ansvarig för fullgörandet av bank- och fondinspektionens åligganden och, med vissa undantag, ensam äger beslutanderätt.

Under dessa förhållanden synes en förening av här ifrågavarande poster kunna orsaka olägenheter. Såsom chef för bank- och fondinspektionen har bankinspektören i första rummet att öva tillsyn över bankbolagen. I egenkap av ordförande i aktiebolaget Kreditkassan har han att deltaga i avgörandet av ärenden berörande sådana bolag, över vilka han såsom bankinspektör har att utöva kontroll; att märka är, att ordföranden har utslagsröst vid lika röstetal inom Kreditkassans styrelse. Konflikter mellan de intressen, som å ena sidan bank- och fondinspektionen, å den andra aktiebolaget Kreditkassan har att tillgodose, torde i vissa fall kunna uppkomma, och det kan då befaras, att bankinspektörens ställning såsom ordförande i Kreditkassan leder till ett försvagande av den kontroll, som åligger bank- och fondinspektionen, eller ock under vissa förutsättningar därtill, att genom ordförandens i Kreditkassan ställning såsom tillika bankinspektör Kreditkassans intressen få i någon mån stå tillbaka. Även om aktiebolaget Kreditkassan, sedan bankinspektören blivit ordförande i densamma, icke iklätt sig nya engagemang och

icke heller i framtiden skulle komma att göra detta, synes det dock vara erforderligt, att det statliga organet för kontroll över bankerna och den av staten understödda institution, som har till syfte att deltaga i rekonstruktionen och avvecklingen av vissa penninginstitut, intaga en fullt oberoende ställning i förhållande till varandra. Utskottet vill jämväl framhålla, att Kreditkassan har att handlägga ärenden, vilka äro av ytterst ömtålig natur och därför undandraga sig den offentliga kontroll, som annars skulle betraktas som oeftergivlig.

Det bör tillika erinras, att finansdepartementets beredning av ärenden rörande Kreditkassan ofta sker genom förtroliga överläggningar mellan chefen för finansdepartementet och ordföranden i Kreditkassan. Av Kreditkassans styrelse lämnade uppgifter och finansieringsförslag hava, såvitt utskottet kunnat inhämta, tidigare pläгат underställas bankinspektören för yttrande. Genom bankinspektörens utnämning till ordförande i Kreditkassan torde förutsättningen för en obunden prövning från bankinspektörens sida av dylika ärenden hava försvagats.

Utskottet finner sig alltså böra hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredragande departementschefen, statsminister Ekman.

Närvarande: herrar von Geijer, Engberg, Thulin, Adolf Dahl, G. W. Hansson, Reuterskiöld, Fehr, N. S. Norling,* Österström,* Isak Svensson, Stenberg,* Vennerström, Gustafson i Kasenberg, Bäckström, K. A. Westman, Hallén,* Pehrsson i Göteborg,* Björkman,* Karlsson i Vadstena* och Fast.

* Ej närvarande vid justeringen.

2:o.

År 1926 utkommo från tryckeriaktiebolaget Frams tryckeri i Stockholm två skrifter, vilka innehålla uppmaningar till brott och försök att förleda till ohörsamhet emot lag och laga myndighet.

Den ena skriften, »Brev till militärmanskapet», av vilken ett exemplar inkom till justitiedepartementet den 28 september 1926, är av följande lydelse:

»Brev till militärmanskapet.

Åter har kapitaliststatens regering och officerare satt i gång med det brutala manskapsplågeri i stor skala, som kallas fältmanöver. Skrikande, skrånande och oftast synnerligen lymmelaktiga officerare kommer att hetsa pojkar till övermänskliga ansträngningar, pumpa ut dem i långmarscher, utsätta dem för alla möjliga strapatser, för kyla och svält. Säkert kommer vid denna manöver liksom vid alla föregående många pojkar att få hälsan förstörd för all framtid. Befälet bryr sig inte det minsta om att skydda manskapet till liv och lem.

Alla pojkar på manövern fråga sig säkert: Vad skall allt detta tjäna till? Nutidens arbetar- och småbondeungdom är vanligen frisk och idrottstränad, den är inte rädd för ansträngningar, om dessa ansträngningar tjänar ett förnuftigt ändamål. Men det gör inte militärövningarna i borgararmén.

Vi skall försvara fosterlandet, heter det. Vems fosterland? Det är banker och bolag, som äger det här fosterlandet. Småbönderna har oftast sin lilla jordlapp intecknad över skorstenarna, arbetarpojarna har oftast fått göra bekantskap med lång arbetslöshet, och har de arbete, är de i högsta grad svältavlönade. Vad har de för andel i kapitalisternas fosterland? Den fosterjord, som rymmes i ett par blomkrukor, är inte mycket att dö för. Allra helst som vi inte har någonting otalt med arbetarna och bönderna i Sovjet-Ryssland eller något annat land. Tvärtom. Vi har alla intressen gemensamma med dessa våra kamrater. Men de svenska kapitalisterna, godsägarna och office-rarna är våra utpräglade fiender. Med dem har vi inga intressen gemensamma. Dessa våra fiender begriper mycket väl att det inte i längden kan fortsätta så här, med massarbetslöshet och svältlöner för arbetarna. De förstår att arbetarna kommer att ställa krav på förbättring av sina levnadsvillkor. Därför är deras rustningar riktade också mot den 'inre fienden'. Det är också rustningar mot arbetarna när polischefen Härleman köper kulprutor för att 'stilla uppror', när det bildas fascistiska organisationer och när dessa organisationer för arbetarmord med diverse lögnar söker lura de stamanställda till medlemskap.

Vad kan de värnpliktiga arbetar- och småbondesönerna göra för att korsa sina fienders planer?

Framförallt gäller det att genomsyra hela borgarnas armé och flotta med revolutionär propaganda och organisation. Varje arbetarsoldat måste vara på det klara med hur han skall uppträda, han måste veta åt vilket håll han skall rikta geväret i en allvarlig situation. Då har han andra intressen än officerarna, därför måste manskapet under tjänstetiden lära sig handla på egen hand.

Det enda som kan förhindra ett nytt blodigt världskrig, det enda verkliga fredsarbetet är upplösningsarbetet i kapitalisternas armé. Det är också enda sättet att hindra att militären tvingas bruka vapen mot arbetarna i eget land.

Hälsingepojkarna, som vägrade att låta sig transporteras i boskapsvagnar, har gett ett glänsande exempel för allt Sveriges militärmanskap. Det gäller att upplösa kadaverdisciplinen. Det gäller att stävja officersgodtycket. Det gäller att göra kapitalisternas armé till ett vapen i arbetarklassens befrielsekamp.

Den ensamma soldaten förmår inte så mycket. Den organiserade gruppen av revolutionära soldater betyder åtskilligt. Desssa grupper ur landets alla regementen och flottan betyder tillsammans en kraft som kan lära officerarna att veta hut och hindra våra fienders spekulationer.

Gör upp räkningen med fosterlandslögnen.

Upplös kadaverdisciplinen.

Lär er att vända vapnen åt rätt håll.

Stifta bekantskap med Stormklockan och Manskapsbladet.

Slut upp i de kommunistiska ungdomsorganisationerna, arbetar- och småbondeungdomens kamporgan för klassens befrielse.

Sveriges Kommunistiska Ungdomsförbund.»

Den andra skriften, »Stormklockan» nr 40 för den 2 oktober 1926, innehåller en artikel, »Till kamraterna på manövern», av följande lydelse:

»Till kamraterna på manövern.

Motverka våra fienders 'yttre' och 'inre' krigsplaner med att bryta sönder kadaverdisciplinen och skapa revolutionär organisation.

Den stora fältmanövern pågår som bäst i de uppländska bygder, där förut så många manövrer med åtföljande manskapsplågeri ägt rum.

Så nu prövar de värnpliktiga som bäst de vanliga olidliga strapatserna, med utmattande nattmarscher, med hela dagar utan mat och nätter då de trots utmattningen ej kan sova för kylans skull. Nu som förut får säkert många av de deltagande sin hälsa förstörd, kanske för all framtid.

Vad som mest slår de värnpliktiga är meningslösheten i det hela. Ingen av de värnpliktiga arbetare och småbondesönderna har ens den ringaste lust att gå ut i något krig. De har ingenting otalt med sina klassbröder i något annat land och naturligtvis vill de ej heller bruka vapnen mot strejkande klasskamrater här i Sverige.

Ändå kör man ut dem i fältmanöver för att ge dem erfarenhet i kriget mot 'yttre' och 'inre' fiender. Ty de svenska kapitalisterna och deras hejdukar, arbetarungdomens bittraste fiender, förbereder kallt bägge formerna av krig.

Men har då den moderna kapitalismen intresse av ett krig mellan länderna? Lärde den ej något av 1914?

Den kapitalistiska världen driver obönhörligt hän mot ett nytt krig, och den enskildes vilja och önskningsar betyder här mindre. Själva det kapitalistiska systemet är sådant att det ständigt hopar brännstoff för nya krig. Kapitalismen är ett system i förfall, följden är skärpt ekonomisk konkurrens mellan länderna och krigsfaran ökar alltmer för varje dag.

Se Mussolinis krigsplaner i Italien, se de nyligen utkämpade krigen i Marocko och Syrien, se den ständiga 'oron på Balkan', se Englands förberedelser att i blod slå ned kinesiska folkets frihetssträvanden och framförallt samma Englands tydliga krigsförberedelser mot den första arbetarstaten i världen, mot Sovjet-Unionen.

Liksom England förut dragit alla randstaterna in i dessa krigsförberedelser har det också via stormakternas intresseorgan Nationernas Förbund dragit med Sverige. Vår borgarklass räknar kallt med ett sådant krig och även socialdemokraten Per Albin förklarade som krigsminister vid ett tillfälle i fjol att 'vi är färdiga' under vissa betingelser att delta i ett sådant krig.

Så har vi den 'inre' fienden, den kämpande arbetarklassen. Varför köper Härleman kulsprutor, varför bildas det fascistorganisationer, om inte för att borgarna umgås med planer att dränka arbetarnas kamp för bättre villkor i blod. De räknar med att kunna uppehålla en sådan järndisciplin i armén, att arbetarpojarna i en sådan situation utan vidare låter sig tvingas att skjuta ned sina klasskamrater.

Därför gäller det framför allt att bryta sönder denna järndisciplin, att genomsyra hela borgararmén med revolutionär propaganda och organisation. Hälsingepojarna gav nyss ett ståtligt exempel på att man snabbt kan nå resultat med enigt och solidariskt uppträdande. Se till att denna upplösningens anda går djupt ned i borgararmén. Se till att pojarna lär sig bruka vapnen, inte i avsikt att vända dem mot sina klasskamrater i detta eller något annat land, men för den egna klassens uppgörelse med förtryckarna. Gör vi allt detta metodiskt och målmedvetet, då kan det bli någon mening till och med i en fältmanöver.»

Enligt tryckfrihetskommitténs detta år avgivna berättelse har kommittén under år 1926 prövat och fastställt anmälningar om indragning jämlikt § 4 mom. 12 tryckfrihetsförordningen av ifrågavarande skrifter. Skriften »Brev till militärmanskapet» har indragits sex gånger.

Enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen åligger det chefen för justitiedepartementet att, då han anser förbrytelser emot denna lag sig yppa — med undantag som här ej komma i beaktande — »skriften ofödröjligen och omedelbart till justitiekanslerns laga åtgärd överlämna».

Utskottet finner det uppenbart, att ifrågavarande skrifter innefatta förbrytelser jämlikt § 3 mom. 7 tryckfrihetsförordningen. Förbrytelseernas art har varit sådan, att desamma måste anses innefatta fara för manstuktens upprätthållande inom krigsmanskapet och därigenom för en av de oundgängliga grundvalarna för försvarsväsendet. Chefen för justitiedepartementet har alltså, enligt utskottets mening, haft anledning att vidtaga åtgärder jämlikt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen. Dylika åtgärder hava underlåtit.

Utskottet får för den skull hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeeringsformen mot chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyren.

*Närvarande: Herrar von Geijer, Engberg,** Strömberg, Thulin, G. W. Hansson,** Stendahl, Leander, Fehr, Nils Anton Nilsson,* Per Andersson, Österström,* Vennerström, Gustafson i Kasenberg, Bäckström, Borg, Hallén,** Karlsson i Vadstena,* Forssell, Svensson i Grönvik och Almqvist.*

* Ej närvarande vid justeringen.

** Deltog i ärendets behandling men ej i beslutet och justeringen.

Stockholm den 5 maj 1927.

På konstitutionsutskottets vägnar:

K. VON GEIJER.

Reservationer:

A. Vid särskilda punkter i utskottets memorial.

I.

Vid **punkten 1:0** i utskottets memorial:

av herrar *Fehr, Österström, Isak Svensson, Gustafson* i Kasenberg, *Bäckström, Pehrsson* i Göteborg och *Björkman*, som anfört:

Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 driver icke sådan verksamhet, vari ingår inlåning från allmänheten, och är följaktligen icke att hänföra till sådant bolag, över vilket bankinspektionen har att utöva tillsyn. Kreditkassan har fastmera till uppgift att avveckla krediter, som staten funnit lämpligt att lämna vissa av svårigheter drabbade företag.

Då vidare chefen för bankinspektionen bör äga god kännedom om de synpunkter, som det vid denna avveckling gäller att ur statens synpunkt hävda;

och då slutligen den nuvarande bankinspektören på grund av sin föregående befattning med de av Kreditkassan lämnade krediter måste antagas ha särskild insikt rörande förekommande frågor av faktisk art;

finna vi det icke kunna göras till föremål för anmärkning, att chefen för finansdepartementet hemställt om förordnande för bankinspektören J. G. F. von Krusenstjerna att vara ordförande i Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922.

II.

Vid **punkten 2:o** i utskottets memorial:

1) av herrar *Strömberg, Thulin, Vennerström, Borg* och *Karlsson* i Vadstena, som, med hänvisning till en av herrar Engberg m. fl. vid 1926 års decharge-memorial fogad reservation i likartat ärende (konstitutionsutskottets memorial 1926 nr 29 sid. 35—38), yrkat, att den av utskottet under punkten 2 av memorialet gjorda anmärkningen icke måtte framställas.

2) av herrar *Leander, Fehr* och *Bäckström*, som anført:

Den prövning, som enligt § 4 mom. 3 tryckfrihetsförordningen åligger chefen för justitiedepartementet i fråga om åtgärd för åtal rörande förbrytelser mot sagda förordning, är enligt vår mening av diskretionär natur.

Denna uppfattning synes vara delad av samtliga utskottets ledamöter. Utskottet har nämligen enhälligt beslutat att icke göra anmälan mot vederbörande chef för justitiedepartementet för vissa av utskottet uppmärksammade, i sig uppenbart brottsliga skrifter, beträffande vilka åtgärd för åtal icke förekommit.

I förevarande fall saknas tillräckliga hållpunkter för den uppfattning, att en samhällsklok tillämpning av den chefen för justitiedepartementet åliggande, grannlaga prövningsrätten ovillkorligen bort föranleda dylik åtgärd.

Vår mening, att i förevarande fall anledning till anmälan enligt § 107 regeeringsformen icke föreligger, delas av utskottets majoritet, ehuru tre till majoriteten hörande ledamöter funnit lämpligt att undandraga sig deltagande i beslutet i syfte att därigenom föranleda utskottet att besluta en anmärkning, vars innehåll av dem ogillas.

B. Reservationsvis framställda anmärkningsyrkanden.

III.

(Protokoll över justitiedepartementsärenden den 4 september 1926.)

av herr *Engberg*, som anført:

Genom beslut den 4 september 1926 förordnade Kungl. Maj:t på statsrådet Thyréns föredragning, att kungörelser om övervakande av utlänningar i riket och om ändrad lydelse av §§ 1, 2 och 7 i kungörelsen den 8 juni 1917 (nr 475), angående vissa åtgärder för utövande av tillsyn över utlänningar i riket skulle utfärdas. Förstnämnda kungörelse ersatte kungörelsen den 11 december 1925 (nr 473) om övervakande av utlänningar i riket. Anledningen till den nya kungörelsens utfärdande synes ha varit den i samband med den vid 1926 års riks-

dag antagna svensk-tyska handelstraktaten träffade överenskommelsen (den 13 juli 1926) om viseringstvangen upphävande gentemot Tyskland från och med den 1 oktober 1926. Yttranden från länsstyrelserna i riket och socialstyrelsen hade inkommit i frågan huruvida, för den händelse i kungörelsen den 11 december 1925 meddelade föreskrifter om ännu gällande viseringstvang sattes ur tillämpning antingen helt eller delvis, särskilda föreskrifter ansåges erforderliga med hänsyn till rådande arbets- och bostadsförhållanden eller andra omständigheter. Med ledning av dessa yttranden hade i justitiedepartementet utarbetats förslag till kungörelse i ämnet. Över dessa förslag hade överståthållarämbetet och socialstyrelsen avgivit infordrade utlåtanden.

En jämförelse mellan kungörelsen den 11 december 1925 och kungörelsen den 4 september 1926 ger vid handen, att högst väsentliga nyheter införts i den sistnämnda kungörelsen. Det är särskilt bestämmelserna om arbetstillstånd och därmed sammanhängande anmälningsskyldigheter, som äro av sådan beskaffenhet, att denna nya kungörelse fått karaktär av en invandringslag. Att i administrativ väg ha infört bestämmelser av så vittgående natur, utan att någon av de i 18 § i lagen den 14 september 1914 angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas angivna förutsättningar förelegat, är en åtgärd, som icke kan lämnas oanmärkt. Tiden från den 1 oktober 1926 till den 10 januari 1927 var icke längre än att Kungl. Maj:t mycket väl kunnat avvakta riksdagen. Det hade då också givits tillfälle att vinna praktisk erfarenhet av de olägenheter, som påstås skola ha blivit följden, därest viseringstvangen bortfallande gentemot Tyskland icke neutraliserats med nya extraordinära bestämmelser. På grund av vad sålunda anförts har jag ansett, att utskottet borde jämlikt § 107 regeringsformen ha framställt anmärkning mot föredragande departementschefen, statsrådet Thyren.

IV.

(Protokoll över socialärenden den 9 juli 1926.)

av herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herrar *Stendahl* och *Borg* anförde:

Enligt landstingslagen av 1924 § 8 mom. 5 skall antalet landstingsmän fastställas i enlighet med de i lagen angivna grunderna av landstinget, och sker detta året innan val äger rum. Emellertid medför detta faktiska förhållande, att de officiella folkmängdssiffrorna för den 1 januari valåret icke kunna läggas till grund, då de icke bliva kända förrän efter några månader in på valåret, och detta oaktat de kunna medföra, att en eller flera valkretsar borde erhålla ökat antal landstingsmän.

Under den äldre landstingsförordningen hade utbildats den praxis, att Konungens befallningshavande, oberoende av vad landstinget fastställt — samma regel för fastställandet gällde även då — i valkungörelsen fastställde antalet i enlighet med de folkmängdssiffror, som då voro officiellt tillgängliga. Denna praxis torde emellertid Konungens befallningshavande numera vara mindre

benägna att fortsätta, sedan nya landstingslagen väsentligen ändrat de formella förhållandena mellan befallningshavanden och landstinget.

I anledning härav framställdes vid Uppsala läns landstingsmöte i september 1925 till befallningshavanden i Uppsala län en förfrågan, huruvida landstinget, om det fastställde antalet landstingsmän enligt då tillgängliga siffror, dock kunde förvänta, att rättelse eventuellt komme att ske beträffande antalet i enlighet med de siffror, som 1926 bleve kända, enär eljest borde tagas under övervägande, om icke alternativa och eventuella beslut borde fattas. Det svar, som avgavs, föranledde emellertid landstinget att icke välja sistnämnda utväg.

I skrivelse den 7 juli 1926, som avsändes express, begärde sedermera Konungens befallningshavande i Uppsala län Kungl. Maj:ts förordnande att sammankalla länets landsting till urtima möte för att ändra sitt beslut från 1925 i anledning därav, att folkmängden i Uppsala stad dåmera vore sådan, att staden borde erhålla ytterligare en landstingsman. Denna framställning inkom till Kungl. Maj:t den 8 juli 1926 och föredrogs redan dagen därpå inför tillförordnade regeringen, bestående av hans excellens statsministern Ekman samt statsråden Pettersson, Hamrin och Almkvist, varvid Kungl. Maj:t ej fann skäl lämna bifall till framställningen.

Även om man kan hysa tvekan, huruvida kostnaderna för ett urtima landstings hållande böra skäligen anses uppvägda av intresset att erhålla riktig landstingsrepresentation, borde denna tvekan närmast föranleda upptagandet av fråga om ändrad lagstiftning, men så länge lagen gäller, synes det vara omöjligt att låta av Kungl. Maj:ts prövning in casu bero, huruvida ett landsting skall erhålla eller icke erhålla sin lagbestämda sammansättning för den 4-åriga valperioden, varunder dessutom kan, och i detta fall skall, hållas förstakammarval; det kan icke anses riktigt, att Kungl. Maj:t t. ex. skulle pröva, om partiställningen möjligen genom ökningen eller minskningen skulle påverkas eller icke. Kungl. Maj:t borde också så mycket hellre hava bifallit vad befallningshavanden hemställt, som denna hemställan stod i närmaste överensstämmelse med vad vid lagtima landstinget förekommit och varom departementschefen genom remiss i en eller annan form till landstingets ordförande eller förvaltningsutskott kunnat förvissa sig.

Av anförda skäl har jag ansett utskottet böra framställa anmärkning enligt § 107 regeringsformen mot den inom t. f. regeringen ansvarige departementschefen, statsrådet Pettersson.

V.

(Protokoll över finansärenden den 5 februari, 9 april, 23 april, 7 maj, 15 oktober och 12 november 1926.)

av herr *Stendahl*, som med instämmande av herrar *Reuterskiöld* och *Forssell* anförde:

Vid genomgåendet av statsrådsprotokollen för senaste granskningsåret har konstaterats, hurusom Kungl. Maj:t i ett flertal fall på ansökan av kommun

meddelat denna tillstånd, att medelst upptagande av ett amorteringslån bestrida vissa utgifter, som härröra av utförda eller beslutade nödhjälpsarbeten.

Dylika utgifters bestridande med lånemedel kunna lätt komma att leda till resultat, som för en sund kommunal politik måste synas av nog så betänklig art.

Ett övervältrande å framtida skattedragare av betalningen för de utgifter, en extrem och som man får hoppas tillfällig situation framtvingat, kan icke i och för sig anses riktigt. Dessa arbeten, som av kommunerna igångsättas, äro även om icke direkt improduktiva, så dock ofta av den art, att de aldrig eller åtminstone först i en mycket avlägsen framtid, skulle hava kommit till utförande, därest det icke gällt att i hast skapa arbetstillfällen. De kunna alltså ofta ur ekonomisk synpunkt te sig såsom rena lyxföretag, vilka väl icke kunna försvaras men väl medgivas, därest de omedelbart gäldas, men för vilka någon skuldsättning icke bör komma i fråga. Om kommunerna däremot ålades att med uttaxerade medel betala dessa utgifter, skulle detta medföra, att nödhjälpsarbeten endast komme att anordnas inom för kommunernas ekonomiska bärkraft lämpade gränser.

Härtill kommer, att det skapande av arbetstillfällen, som åstadkommes genom nödhjälpsarbetena, kan för såvitt detta sker i stor skala och under någon längre tid komma att verka synnerligen hämmande på anpassningen av den allmänna lönenivån efter de nya förhållanden, som med nuvarande lågkonjunktur hava inträtt. Lönerna beröras såsom bekant först mycket sent av ett inträffat konjunkturomslag. Deras stigande eller sjunkande försiggår i regel endast långsamt och under stora stridigheter. Så även nu. Sänkningen av arbetslönerna har icke på långt när kunnat följa prisnivån på dess väg nedåt. Skapas nu genom anordnandet av nödhjälpsarbeten en artificiell efterfrågan på arbetskraft, måste detta ytterligare fördröja en redan alltför långsamt nedåtgående lönerörelse. Förr än lönenivån kommit därhän, att en utvidgad produktion åter blir lönande, förr inträder ej heller någon verklig ökning i efterfrågan på arbetskraft, vilket ju är den viktigaste förutsättningen för en minskning av vår arbetslöshet. Lånemedgivanden, som sätta kommunerna i stånd att skapa en artificiell efterfrågan på arbetskraft leda alltså endast till ett fördröjande av den löneanpassning, som dock förr eller senare måste ske, under det att eljest en påskyndad återgång till normala förhållanden på arbetsmarknaden skulle bliva följden.

Då, som sagt, arbetslösheten, genom skapande på konstlad väg av arbetstillfällen, kan tendera till att bliva permanent, följer därav, att kommunerna åter och åter komma att ställas inför nödvändigheten att anslå nya medel till nödhjälpsarbeten. Den totala skuldbördan kommer att växa och de årliga amorteringarna med den, vadan förr eller senare de årliga utgifterna komma att för dem kännas lika tunga, som om lånevägen aldrig anlåtats. Lågkonjunkturrens verkningar börja att kännas som hårdast, då bättre tider redan hava inträtt.

Härtill kommer, att den cirkulation av den levande arbetskraften, som möjliggör utnyttjandet av alla naturliga arbetstillfällen, allt efter som dessa å oli-

ka orter kunna yppas, i väsentlig grad försvåras eller förhindras, om och när den lokala arbetslösheten lokalt avhjälpes. Här kan endast en centraliserad, statlig nödhjälpsarbetsledning medföra åsyftad verkan. Men så mycket större blir då ock anledningen för kommunerna att begränsa de rent kommunala nödhjälpsarbetena till det minimum, för vars åvägabringande kommunal uttaxering kan användas, och för Kungl. Maj:t att icke medgiva den fondering på kortare eller längre tid av upplåning för dylika ändamål, vilken i verkligheten både motverkar sitt eget syfte och medför en felaktig fördelning av skattebördan.

Då jag alltså förmenar, att Kungl. Maj:ts rådgivares rådslag i förevarande fall icke överensstämmer med vad som för en sund ekonomisk politik erfordras, har jag ansett, att utskottet bort jämlikt R. F. § 107 göra anmärkning mot de föredragande, som handlagt desamma, nämligen statsrådet Wigfors beträffande ärendena den 5 februari, den 9 och den 23 april samt den 7 maj och statsrådet Lyberg beträffande ärendena den 15 oktober och den 12 november.

Bilaga.

1)

Nr 16 i protokoll den 5 februari 1926 angående tillstånd för staden Eslöv att upptaga lån.

	10 år	20 år	30 år	40 år	Tillstånd till utgiftens bestridande med amorteringslån av Kungl. Maj:t lämnat den
20. iordningsställande av del av Kanalgatan (nödhjälpsarbete)		19,000			
21. breddning av Sallerupsvägen (nödhjälpsarbete)	12,000				
22. avloppsledningar till nordöstra stadsområdet (nödhjälpsarbete)	7,000				
23. gas- och vattenledningar i stadsdelen Sjöhusen		15,000			
eller tillhoppa kronor	19,000	143,152: 21	37,950	43,891: 92	

I särskilda till Kungl. Maj:t ställda, av länsstyrelsen i Malmöhus län med utlåtanden den 29 oktober 1925 jämte stadsstyrelsens i Eslöv yttranden överlämnade skrifter hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under återopande av beslut å sammanträden den 29 maj och den 2 oktober 1925, anhållit, dels att utgifterna 20—23 finge framdeles bestridas genom upptagande av amorteringslån, ————— 40 år.

I anledning av de gjorda ansökningarna medger Kungl. Maj:t, att staden Eslöv må upptaga *dels* för gäldande av de under 21 och 22 antecknade utgifterna ett lån å nittontusen kronor, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst tio år från upptagandet, *dels* för täckande av de under 2—11, 13—17 samt 19, 20 och 23 upptagna utgifterna ett lån å etthundra-åttiosjutusenfyrtiofyra kronor 13 öre, att på enahanda sätt återgäldas under loppet av högst tjugu år från upptagandet, — — — — — förfallit.

2)

Nr 24 i protokoll den 9 april 1926 angående tillstånd för Örebro stad att framdeles med amorteringslån bestrida vissa utgifter.

1)	regnvattenledning i Norrängsvägen mellan Bergslagsgatan och Långbrotorgsgatan (nödhjälpsarbete)	kronor 10,900: —
2)	spillvattenledning i Södra Skyttegatan från tomten nr 6 till Slussgatan (nödhjälpsarbete)	» 8,200: —
3)	vattenledning i samma gatudel (nödhjälpsarbete)	» 5,900: —
4)	spillvattenledning i Norra Skyttegatan mellan Skebäcksvägen och Slussgatan (nödhjälpsarbete)	» 10,600: —
<hr/>		
32)	spillvatten- och vattenledningar i Sörbygatan från Oskarsvägen till Sveavägen (nödhjälpsarbete)	» 11,800: —
33)	» » » i S:cta Birgittagatan från Kristinagatan till Sveavägen (nödhjälpsarbete)	» 15,400: —
34)	» » » i Sveavägen från Engelbrektsgatan till Slussgatan (nödhjälpsarbete)	» 16,500: —
35)	spillvattenledning i Norensbergsgatan från Skebäcksvägen till Slussgatan (nödhjälpsarbete)	» 9,500: —
36)	regnvattenledning i S:cta Birgittavägen från Sörbygatan till Sveavägen (nödhjälpsarbete)	» 4 600: —

Kungl. Maj:t bifaller den gjorda ansökningen.

3)

Nr 28 i protokoll den 23 april 1926 angående tillstånd för Värmlands läns landsting att upptaga lån.

1. lindrande av följderne av oförvårdad arbetslöshet kronor 200,000: —

eller tillhopa 1,019.560: — kronor.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Värmlands län med utlåtan-
de den 12 februari 1926 överlämnad skrift har Värmlands läns landstings för-
valtningsutskott, under åberopande av beslut å landstingets sammanträde den
12 september 1925, anhållit om tillstånd för landstinget, som med tillfällig
upplåning bestritt de här ovan under 1—3 antecknade utgifterna, att för infrian-
de av sålunda verkställd upplåning ävensom till gäldande av utgifterna 4—7
upptaga ett på 20 års amortering ställt lån å 1,019,560 kronor.

Kungl. Maj:t bifaller på det sätt den gjorda ansökningen, att Värmlands läns landsting må upptaga *dels* till gäldande av skuld, som landstinget åsamkat sig för den under 1 antecknade utgiften, ett lån å tvåhundrausen kronor, att återbetalas med en femtedel under vart och ett av åren 1927—1931, — — — — förfallit.

4)

Nr 19 i protokoll den 7 maj 1926 angående tillstånd för staden Gävle att avyttra obligationer eller utfärda skuldförbindelser av förut medgiven upplåning m. m.

12. såsom nödhjälpsarbete utförd omläggning av Skogmursvägen
(tilläggsanslag) 7,000: —
— — — — —
eller tillhopa kronor 654,200: —

Kungl. Maj:t — — — — — medger, att Gävle må *dels* till bestridande av 2—12 och 19—25 antecknade utgifter upptaga lån att amorteras å 5 år å 158,200 kronor — — — — — skuldförbindelser.

5)

Nr 15 i protokoll den 15 oktober 1926 angående tillstånd för staden Karlstad att framdeles medelst amorteringslån bestrida vissa utgifter.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Värmlands län med utlåtande den 3 september 1926 jämte magistratens i Karlstad yttrande överlämnad skrift hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under återopande av beslut å sammanträden den 17 september, den 15 oktober och den 17 december 1925, samt den 17 juni 1926, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att följande utgifter, nämligen för

utförda ledningar för gas, vatten och avlopp å Herrhagen
samt å Mariebergsområdet (nödhjälpsarbeten) kronor 34,500: —

finge framdeles bestridas genom upptagande av amorteringslån, varom beslut skulle i sinom tid underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Kungl. Maj:t bifaller den gjorda ansökningen.

6)

Nr 24 i protokoll den 12 november 1926 angående tillstånd för staden Hälsingborg att upptaga ett tillfälligt lån m. m.

I en till Kungl. Maj:t ställd av länsstyrelsen i Malmöhus län med utlåtande den 15 september 1926 jämte magistratens i Hälsingborg yttrande överlämnad skrift hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under återopande av beslut å sammanträden den 16 februari, den 16 mars, den 20 april, den 18 maj och den 15 juni 1926, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte ej mindre medgiva, att nedan antecknade utgifter, nämligen för anordnande av avlopp från kvarteren Lägret, Musketören, Trumman och Trumslagaren i Rå

(nödhjälpsarbeten) kronor 61,000: —
fortsättning av Koppargatskulverten mot öster (nödhjälps-
arbete) » 32,000: —

finge till angivna belopp framdeles bestridas genom upptagande av amorteringslån, varom beslut skulle i sinom tid underställas Kungl. Maj:ts prövning, än även lämna staden tillstånd att för gäldande omedelbart av ovannämnda utgifter upptaga ett tillfälligt lån å 552,900 kronor, att senast den dag, som av Kungl. Maj:t kunde komma att bestämmas, infrias genom amorteringslån.

Då ovanberörda utgifter å 8,500 kronor icke äro av beskaffenhet att böra gäldas med lånemedel, bifaller Kungl. Maj:t allenast så till vida den gjorda ansökningen, att staden Hälsingborg må till bestridande av i ansökningen omfördälda utgifter med nyss angivna undantag upptaga ett tillfälligt lån å femhundrafyrtiofyrtusenfyrahundra kronor, att återbetalas före utgången av år 1928.

Därjämte förklarar Kungl. Maj:t, att de medel, som erfordras för infriande av det tillfälliga lånet, må anskaffas genom upptagande av amorteringslån.

7)

Nr 30 i protokoll den 12 november 1926 angående tillstånd för de väghållningsskyldiga inom Stora Tuna och Silvbergs socknars väghållningsdistrikt att upptaga lån.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Kopparbergs län med utlåtande den 15 september 1926 överlämnad skrift har Stora Tuna och Silvbergs socknars väghållningsdistrikt, jämlikt beslut å vägstämman den 18 augusti 1926, anhållit om tillstånd att för infriande av skuld, som distriktet åsamkat sig genom utförande av vissa väg- och broarbeten (nödhjälpsarbeten), upptaga ett på tio års amortering ställt lån å trehundratusen kronor.

Häröver har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 22 september 1926 avgivit infortrat utlåtande.

Kungl. Maj:t medgiver, att de väghållningsskyldiga inom Stora Tuna och Silvbergs socknars väghållningsdistrikt må upptaga förmälda lån; dock att amorteringslånet skall vara upptaget senast den 12 november 1927, vid äventyr att detta medgivande skall anses hava förfallit.

VI.

(Protokoll över finansärenden den 9 april, 23 april, 2 juli, 6 augusti, 13 augusti, 27 augusti, 30 september, 15 oktober, 22 oktober, 12 november, 26 november, 3 december och 23 december 1926.)

av herr *Stendahl*, som med instämmande av herrar *Reuterskiöld* och *Forssell* anförde:

Uti ovanstående ärenden har Kungl. Maj:t beviljat av kommuner gjorda framställningar att framdeles få upptaga amorteringslån för vissa av dem beslutade utgifter, vilkas amorteringstid sedermera skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Denna av kommunerna sålunda tillämpade och av Kungl. Maj:t utan erinran lämnade praxis att, som skett, först vid en tidpunkt, ofta infallande långt senare än lånetillståndet, begära fastställelse å amorteringsplanen för såväl de

olika objektens som lånens amortering synes oförenlig med principerna för en sund ekonomisk politik.

Man bör tvärtom, innan man bestämmer sig för en viss utgift, göra fullt klart för sig, huruvida man har råd att företaga densamma, särskilt, om såsom här fallet, densamma skall bestridas av lånemedel. Det säger sig självt, att denna fråga i hög grad är beroende på inom vilken tid det lånta kapitalet måste återgäldas. Ju kortare tid, dess större årliga amorteringar och dess högre uttaxering. Att amorteringstiden icke i något fall bör få överskrida den tid, inom vilken man i enlighet med vanliga affärsprinciper helt skulle hava avskrivit det för lånet förvärvade, därom torde väl numera alla vara ense. Först på senare tid har emellertid dessa principer i avsevärdare utsträckning börjat tillämpas av våra kommuner, i följd varav Kungl. Maj:t ännu i rätt stor utsträckning ser sig tvingad att avsevärt skärpa de av kommunerna föreslagna amorteringstiderna.

Det torde vara ostridigt, att en dylik skärpning av amorteringstiden för många kommuner kan bliva av synnerligen stor räckvidd, och torde det med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke vid många tillfällen kommunerna skulle dragit sig för att med lånemedel täcka utgifter, därest de omedelbart och före utgiftens företagande erhållit kunskap om, att en avsevärd förkortning av amorteringstiden skulle av Kungl. Maj:t föreskrivas, och därigenom undvikit en sedan nödvändig ej beräknad skattehöjning.

Av det ovan anförda framgår nödvändigheten av att kommunerna snabbast möjligt sättas i tillfälle att överblicka de ekonomiska konsekvenser, ett visst beslut kan medföra.

När därför kommunerna icke självmant i samband med ansökningen om lånetillstånd jämväl söka fastställelse å amorteringstiderna, synes enligt min uppfattning ett allmänt intresse fordra, att desamma av Kungl. Maj:t fastställas i samband med lånetillståndets beviljande.

Jag anser alltså, att denna Kungl. Maj:ts underlåtenhet, vid behandlingen av ifrågavarande ärenden, bort föranleda utskottet till anmärkning enligt R. F. § 107 mot

dels vederbörande föredragande, statsrådet Wigforss, för ärendena den 9 och den 23 april;

dels medlemmarna av följande tillförordnade regeringar:

a) statsministern Ekman samt statsråden Pettersson, Hellström och Hamrin för ärendet den 2 juli;

b) ministern för utrikes ärendena Löfgren samt statsråden Thyré, Rosén och Ribbing för ärendet den 6 augusti;

c) ministern för utrikes ärendena Löfgren samt statsråden Thyré, Ribbing och Gärde för ärendet den 13 augusti;

d) ministern för utrikes ärendena Löfgren samt statsråden Thyré, Hellström och Rosén för ärendet den 27 augusti;

dels vederbörande föredragande, statsministern Ekman, för ärendet den 30 september och statsrådet Lyberg för ärendena den 15 och den 22 oktober, den 12 och den 26 november samt den 3 och den 23 december.

VII.

(Protokoll över finansärenden den 26 februari, 16 april, 23 april, 7 maj, 23 juli, 13 augusti och 23 september 1926.)

av herr *Stendahl*, som med instämmande av herr *Reuterskiöld* anförde:

Kungl. Maj:t har vid behandlingen av kommunala låneunderställningar medgivit lån i en utsträckning, som om den komme att fullföljas synes betänkelig. Då det ställt sig svårt att uppdraga bestämda gränser för den kommunala upplåningen, kan det i många fall råda tveksamhet om, huruvida vissa kategorier av utgifter böra få bestridas med lånemedel eller icke. Hit höra utgifter för omläggning, iordningställande och stensättning av gator och vägar (se nr 1, 2, 3, 4, 5, 9, 10, 14 i bilagan), rännstensbrunnar och serviser (se nr 4 i bilagan), anordnande av regn- och spillvattenledningar (se nr 5 i bilagan), infriande av lån på grund av borgen (se nr 3 i bilagan) samt anordnande av elektrisk belysning (se nr 15 i bilagan). Däremot borde ingen tveksamhet råda angående det felaktiga i att medelst lånemedel bestrida utgifter för:

- a) inköp av mudderpräm av järn (se nr 2 i bilagan);
- b) vattenverks räkning anställa undersökningar angående vattentillgång å viss plats (se nr 6 i bilagan);
- c) ordnande av tomter för försäljning (se nr 7 i bilagan);
- d) verkställandet av utredning angående anläggande av djuphamn (se nr 8 i bilagan);
- e) återbetalande av för högt uttaxerade kommunalutskylder (se nr 12 i bilagan);
- f) anskaffande av skolinventarier och undervisningsmaterial (se nr 11 i bilagan);
- g) lånekostnader (se nr 13 i bilagan).

Att en stad av Hälsingborgs storlek med lånemedel bestrider inköpet av en mudderpräm kan icke i och för sig anses riktigt, men skall så ske bör amorteringstiden icke överskrida den tid, inom vilken prämen bör vara avskriven. Att såsom i detta fall skett amorteringstiden bestämmas till 20 år, kan icke anses förenligt med god ekonomi, då prämen redan långt dessförinnan torde vara värdelös.

Att undersökningar och utredningar angående eventuella framtida arbeten icke böra bestridas med lånemedel framgår därav, att vid tidpunkten för deras företagande det naturligtvis icke ännu kan fastställas, huruvida dessa arbeten verkligen komma till stånd. Sker det ej, skapas ju inga för framtiden bestående värden, vilka kunna motivera en fördelning av betalningen över en längre tid.

Att bestrida kostnaderna för ordnandet av tomter avsedda för försäljning med lånemedel synes olämpligt och obehövt, då kostnader böra uttagas av tomtköparna.

Att till inköp av inventarier och undervisningsmateriel icke bör användas

lånemedel torde även vara uppenbart, då man tänker på den korta varaktighet de äga.

Likaledes synes det icke lämpligt att till kostnaderna för upptagandet av ett lån eller återbetalandet av för högt uttaxerade kommunalutskylder få använda lånemedel, då det ju ej heller här gäller utgifter, som motsvaras av några för framtiden bestående värden.

Ytterligare skäl för olämpligheten av ovanstående utgifters gäldande med lånemedel kunna väl anföras, men torde ovanstående i detta sammanhang vara tillräckligt.

Av det nu anförda framgår, att jag ansett utskottet beträffande ifrågavarande ärenden böra enligt regeringsformen § 107 göra anmärkning mot

dels föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss, för ärendena den 26 februari, den 16 och den 23 april samt den 7 maj;

dels medlemmarna av följande tillförordnade regeringar:

a) statsministern Ekman samt statsråden Pettersson, Rosén och Ribbing för ärendet den 23 juli;

b) ministern för utrikes ärendena Löfgren samt statsråden Thyren, Ribbing och Gärde för ärendet den 13 augusti; och

dels föredragande departementschefen, statsministern Ekman, för ärendet den 23 september.

Bilaga.

1)

Nr 16 i protokoll den 5 februari 1926 angående tillstånd för staden Eslöv att upptaga lån.

	10 år	20 år	30 år	40 år	Tillstånd till utgiftens bestridande med amorteringslån av Kungl. Maj:t lämnat den
2. stensättning av Bosarpsvägen				43,891: 92	²⁶ / ₁₀ 1923
14. iordningsställande av del av Malmgatan .		19,873: 03			¹¹ / ₇ 1924
16. iordningsställande av Vävargränd		6,000: —			³⁰ / ₁ 1925
20. iordningsställande av del av Kanalgatan (nödhjälsarbete) . .		19,000: —			
eller tillhopa kr.	19,000	143,152: 21	37,950: —	43,891: 92	

I särskilda till Kungl. Maj:t ställda, av länsstyrelsen i Malmöhus län med utlåtanden den 29 oktober 1925 jämte stadsstyrelsens i Eslöv yttranden överlämnade skrifter hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under åberopande av beslut å sammanträden den 29 maj och den 2 oktober 1925, anhållit, dels att utgifterna 20—23 finge framdeles bestridas genom upptagande av amorteringslån, dels ock om tillstånd för staden att för gäldande av samtliga ovan angivna utgifter upptaga lån å 19,000 kronor, 143,152 kronor 21 öre, 37,950 kronor och 43,891 kronor 92 öre, att amorteras på respektive 10 år, 20 år, 30 år och 40 år.

I anledning av de gjorda ansökningarna medgiver Kungl. Maj:t, att staden Eslöv må upptaga *dels* för gäldande av de under 21 och 22 antecknade utgifterna ett lån å nittontusen kronor, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst tio år från upptagandet, *dels* för täckande av de under 2—11, 13—17 samt 19, 20 och 23 upptagna utgifterna ett lån å etthundraåttiosjutusenfyrtiofyra kronor 13 öre, att på enahanda sätt återgäldas under loppet av högst tjugu år från upptagandet, *dels ock* för bestridande av de under 1, 12 och 18 angivna utgifterna ett lån å trettiosjutusenniohundra femtio kronor, att amorteras på högst trettio år från upptagandet.

2)

Nr 11 i protokoll den 26 februari 1926 angående tillstånd för staden Hälsingborg att upptaga lån.

	20 år	35 år
4. stensättning av Drottninggatan från S:t Jörgens plats till Tagagatan . . .		65,000:—
12. stensättning av Planteringsvägen från Koppargatan till Rå-bron		140,000:—
28. inköp av mudderpräm av järn	22,000:—	
eller tillhopa kr.	449,268:—	589,600:—

Kungl. Maj:t bifaller på det sätt den gjorda ansökningen, att staden Hälsingborg må för omförmälda ändamål upptaga ett lån å 1,038,868:— kronor, varav skola genom årliga avbetalningar gäldas dels det för täckande av utgifterna 4 samt 7—14 avsedda beloppet å 491,000 kronor under högst tio år samt återstående 547,868:— kronor under högst 20 år — — — — förfallit.

3)

Nr 8 i protokoll den 5 mars 1926 angående tillstånd för staden Skänninge att upptaga lån.

	10 år	15 år	25 år	30 år	40 år
10. infriande av lån på grund av borgen	3,000:—				
11. nysättning av Linköpingsgatan			23,000:—		
eller tillhopa kr.	27,000:—	20,612:—	30,500:—	49,000:—	86,939:50

Kungl. Maj:t bifaller på det sätt den gjorda ansökningen, att staden Skänninge må upptaga *antingen* för gäldande av de under 2, 3, 7 och 10 antecknade utgifterna ett lån å tjugusjutusen kronor, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst tio år från upptagandet, för täckande av de under 5, 9, 11 och 12 upptagna utgifterna ett lån å femtioettusenetthundratolv kronor, att på enahanda sätt återgäldas under loppet av högst femton år från upptagandet, *eller* *ock* för gäldande av samtliga ovan antecknade utgifter ett lån å tvåhundrafjortontusenfemtioen kronor 50 öre, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst tjugufem år från upptagandet.

4)

Nr 24 i protokoll den 26 mars 1926 angående tillstånd för staden Luleå att upptaga lån.

8. iordningsställande av Storgatan framför tomt nr 4 i kvarteret Torsken samt Hermelinsgatan mellan Storgatan och Köpmangatan	kronor	19,000:—
9. nya serviser och rännstensbrunnar	»	4,250:—
10. iordningsställande av Sandviksgatan mellan Kungsgatan och Hermelinsgatorna	»	20,000:—
11. iordningsställande av Lulsundsgatan mellan Hermelins- och Kungsgatorna	»	23,000:—
12. iordningsställande av Landsgatan mellan Park- och Kungsgatorna	»	11,500:—
13. iordningsställande av salutorget	»	17,000:—
14. » » Repslagaregatan mellan Älvgatan och färjstället	»	8,000:—
15. iordningsställandet av Sandviksgatan mellan Hermelins- och Prästgatorna	»	21,300:—
16. iordningsställande av Timmermansgatan mellan tomt nr 5 i kvarteret Bocken och Kungsgatan	»	28,900:—
17. nya serviser	»	3,000:—
18. nya rännstensbrunnar	»	1,250:—
eller tillhopa kronor		251,100:—

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Norrbottens län med utlåtande den 7 augusti 1925 jämte magistratens i Luleå yttrande överlämnad skrift

hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under åberopande av ovannämnda beslut samt beslut å sammanträde den 29 januari 1925, anhållit om tillstånd för staden *ej mindre* att för täckande av ovan omfördälda utgifter upptaga lån å 251,100 kronor, *än även* att för bestridande delvis av kostnaderna för utbyggnad av gatunätet å stadsdelen Östermalm taga i anspråk till 55,737 kronor 32 öre uppgående besparingar å vissa amorteringslån, som staden den 23 september 1921 och den 9 november 1922 erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd att upptaga.

Sedermåra har länsstyrelsen med skrivelse den 28 januari 1926 överlämnat en av magistratens yttrande åtföljd skrift, däri stadsfullmäktige, jämlikt beslut å sammanträde den 17 december 1925, hemställt om rätt för staden att upptaga ifrågavarande lån å 251,100 kronor såsom ett 10-årigt amorteringslån å 12,600 kronor och ett 20-årigt dylikt lån å 238,500 kronor, att användas, lånet å 12,600 kronor till täckande av de under 6, 9, 17, 18 och 21 antecknade utgifterna samt lånet å 238,500 kronor för gäldande av utgifterna 1—5, 7, 8, 10—16, 19, 20, 22 och 23.

Kungl. Maj:tt meddelar staden Luleå tillstånd att upptaga *dels* till täckande av de under 6, 9, 17, 18 och 21 angivna utgifterna ett lån å tolv tusensexhundra kronor, att återbetalas med en femtedel under vart och ett av åren 1927—1931, *dels ock* för gäldande av utgifterna 1—5, 7, 8, 10—14, 16, 19, 20, 22 och 23 samt 11,700 kronor av utgiften 15 ett lån å tvåhundra tjugutåt tusen niohundra kronor, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst femton år från upptagandet; — — — — — förfallit.

5)

Nr 24 i protokoll den 9 april 1926 angående tillstånd för Örebro stad att framdeles med amorteringslån bestrida vissa utgifter.

1.	regnvattenledning i Norrängsvägen mellan Bergslagsgatan och Långbrotorgsgatan (nödhjälpsarbete)	kronor	10,900:—
2.	spillvattenledning i Södra Skyttegatan från tomten nr 6 till Slussgatan (nödhjälpsarbete)	»	8,200:—
5.	Olaigatans från Ö. Bangatan till Klostergatan sättande med prima nubbsten	»	16,000:—
6.	Kungsgatans från Änggatan till Pålsbodabanan sättande med smågatsten å 5 meters bredd	»	54,400:—
7.	Skebäcksvägens från Yllefabriken till Bygärdesbäcken sättande med smågatsten å 5 meters bredd	»	33,600:—
8.	Vasagatans vid Vasabrons östra landfäste utfyllande och sättande med smågatsten	»	10,100:—
21.	regnvattenledning i Parkgatan från Aspnäsgatan till Bygärdesbäcken	»	1,950:—
22.	» » Höglundagatan från Hjortstorpsvägen till Tallbacksvägen	»	11,700:—
23.	» » Norra Stigen från Norrängsvägen till Alkärrsvägen	»	2,700:—
24.	spillvattenledning i Änggatan från tomten nr 34 till Sveaparken	»	1,700:—

25.	spillvattensledning i Södermalmsallén från Ekängsgatan till Södermalmsgatan	kronor	2,000:—
26.	» » » Norrgatan från Markgatan till Nobelgatan	»	3,900:—
27.	» » » Viktoriagatan från Nobelgatan till Tegnergatan	»	4,100:—
28.	» » » Slottsgatan från tomten nr 35 till Strömersgatan	»	2,400:—
29.	» » » Åbrogatan från Södra Lillåstrand till Berggatan	»	4,600:—
30.	» » » Södra Lillåstrand från Åbrogatan till stadens östra gräns	»	2,200:—
31.	» » » Norrängsvägen från Bergslagsgatan till Hovstavägen	»	2,400:—
32.	spillvatten- och vattenledningar i Sörbygatan från Oskarsvägen till Sveavägen (nödhjälsarbete)	»	11,800:—
33.	» » » i S:cta Birgittagatan från Kristinagatan till Sveavägen (nödhjälsarbete)	»	15,400:—
34.	» » » i Sveavägen från Engelbrektsgatan till Slussgatan (nödhjälsarbete)	»	16,500:—
35.	spillvattenledning i Norensbergsgatan från Skebäcksvägen till Slussgatan (nödhjälsarbete)	»	9,500:—
36.	regnvattenledning i S:cta Birgittagatan från Sörbygatan till Sveavägen (nödhjälsarbete)	»	4,600:—

Kungl. Maj:t bifaller den gjorda ansökningen.

6)

Nr 18 i protokoll den 16 april 1926 angående tillstånd för staden Kalmar att upptaga lån.

2. vattenverket: undersökning vid Råsbäckskällorna samt utförande av vissa ledningsarbeten m. m. kronor 21,300:—

eller tillhoppa kronor 1,252,809:69

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Kalmar län med utlåtande den 18 januari 1926 jämte magistratens i Kalmar yttrande överlämnad skrift hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under åberopande av beslut å sammanträde den 30 november 1925, anhållit om rätt för staden att upptaga ett lån å »1,255,154 kronor 69 öre», därav det belopp, som motsvarade de under 2—4 och 6—14 här ovan antecknade utgifterna, eller sammanlagt 373,015 kronor skulle återbetalas under en tid av 20 år samt det återstående beloppet, 882,139 kronor 69 öre, under 40 år.

Kungl. Maj:t, — — — — — bifaller på det sätt den gjorda ansökningen i övrigt, att staden Kalmar må upplåna en miljon tvåhundra-trettio-tretusen-femtiofyra kronor 69 öre, varav det belopp, som motsvarar de under

2—4, 6—10 och 12—14 angivna utgifterna eller sammanlagt trehundra-
 ettusenfyrahundra-
 sjuhundra-
 trettio kronor skall genom årliga avbetalningar gäldas
 under loppet av högst femton år samt det belopp, som hänför sig till utgifterna
 1, 5 och 16—20, eller tillhopa åttahundra-
 sextio-
 ettusen-
 femhundra-
 sju-
 tionio kro-
 nor 69 öre skall på enahanda sätt amorteras under högst trettio år — — — —
 — — — — — förfallit.

7)

Nr 15 i protokoll den 23 april 1926 angående tillstånd för Jönköpings stad
 att framdeles med amorteringslån bestrida vissa utgifter.

ordnande av tre tomter inom kvarteret invid Norsudden å
 Strandområdet kronor 9,200: —

Kungl. Maj:t bifaller den gjorda ansökningen.

8)

Nr 17 i protokoll den 7 maj 1926 angående tillstånd för Västerås stad att
 upptaga lån.

1. verkställande av utredning angående djuphamnen vid
 Carlsberg kronor 30,000: —

eller tillhopa kronor 880,717: 15

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Västmanlands län med ut-
 låtande den 6 mars 1926 jämte magistratens i Västerås yttrande överlämnad
 skrift har drätselkammaren i nämnda stad, under åberopande av stadsfullmäk-
 tiges å sammanträde den 28 januari 1926 fattade beslut, anhållit om tillstånd
 för staden att till bestridande dels av de under 1 och 2 samt 6—10 angivna ut-
 gifterna å tillhopa 588,817 kronor 15 öre, dels av vad som återstode oguldet
 av de under 3—5 antecknade utgifterna eller 152,900 kronor, dels ock av kost-
 nader för uppläggande av berörda obligationslån å 1,000,000 kronor samt ka-
 pitalrabatt därå tillsammans 16,763 kronor 33 öre, upptaga ett lån å 758,480
 kronor 48 öre, att amorteras på den längsta tid, som Kungl. Maj:t kunde kom-
 ma att bestämma.

Med avslag å ansökningen i vad den avser tillstånd att med lånemedel gäl-
 da de under 6—9 ovan angivna utgifterna, medgiver Kungl. Maj:t att staden
 Västerås må för övriga i ansökningen avsedda ändamål upptaga ett lån å sju-
 hundranittontusensexhundra-
 sextio-
 tre kronor 33 öre, att genom årliga avbeta-
 lningar gäldas under loppet av högst trettio år från lånets upptagande;
 dock — — — — — förfallit.

9)

Nr 19 i protokoll den 7 maj 1926 angående tillstånd för staden Gävle att av-
 yttra obligationer eller utfärda skuldförbindelser av förut medgiven upplå-
 ning m. m.

3. utförande av omlägningsarbeten i Karlsborgsgatan . . kronor 18,600: —
 4. » » » i Nynäsgränd . . . » 5,400: —

12. såsom nödhjälpsarbete utförd omläggning av Skogmursvägen (tilläggsanslag) kronor 7,000:—

 eller tillhopa kronor 654,200:—

Kungl. Maj:t — — — — — medger, att staden Gävle må dels till bestridande av 2—12 och 19—25 antecknade utgifter upptaga ett lån å 158,200 kronor att återbetalas med en femtedel under vart och ett av åren 1927—1931 — — — — — förbindelser.

10)

Nr 15 i protokoll den 18 juni 1926 angående tillstånd för staden Kristinehamn att upptaga lån.

 omläggning av Kungsgatan från Trädgårdsgatan söderut till Södertull och omläggning och breddning av körbanan å den i samma gata belägna Kungsbron kronor 96,185:49

 eller tillhopa kronor 230,996:57

 Kungl. Maj:t medger, att staden Kristinehamn må *dels* till bestridande av ovannämnda utgifter upptaga ett lån å 231,000 kronor, att med årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst 15 år från lånets upptagande — — — — — förfallit.

11)

Nr 19 i protokoll den 23 juli 1926 angående tillstånd för Grolanda församling att upptaga lån.

I en till Kungl. Maj:t ställd av länsstyrelsen i Skaraborgs län med utlåtande den 2 september 1925 överlämnad skrift har Grolanda församling, jämlikt beslut å kyrkostämma den 7 oktober 1924, anhållit om tillstånd att upptaga ett på 40 års amortering ställt lån å 35,000 kronor, att användas till bestridande av kostnader *dels* å 32,100 kronor för uppförande i närheten av församlingens folkskolhus av en skolhusbyggnad samt gäldande av löseskillingarna för vissa tomter, vilka voro avsedda att i samband härmed förvärvas genom expropriation, och *dels* å 2,900 kronor för anskaffande av skolinventarier samt betalning av omkostnaderna för förenämnda expropriation.

Häröver har skolöverstyrelsen den 29 juni 1926 avgivit infordrat utlåtande.

Kungl. Maj:t bifaller på det sätt den gjorda ansökningen, att Grolanda församling må *dels* till bestridande av kostnaderna för ovannämnda byggnadsföretag ävensom tomtlösen upptaga ett lån å trettiovtusenett hundra kronor, att genom årliga avbetalningar, gäldas under loppet av högst trettiofem år från lånets upptagande, *dels ock* för övriga omförmälda ändamål upptaga ett lån å tvåtusenniohundra kronor, att på enahanda sätt amorteras under högst tio år från upptagandet.

Därjämte föreskriver Kungl. Maj:t, att amorteringslånen skola vara upptagna senast den 23 juli 1927, vid äventyr, beträffande vartdera lånet, att medgivandet till dess upptagande skall anses hava förfallit.

(Av handlingarna framgå, att av ovannämnda 2,900 kronor 2,500 kronor äro avsedda för skolinventarier och undervisningsmateriel samt 400 kronor för expropriation.)

12)

Nr 14 i protokoll den 13 augusti 1926 angående tillstånd för Björketorps kommun att upptaga lån.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Älvsborgs län med utlåtande den 6 maj 1926 överlämnad skrift har Björketorps kommun, som på grund av Kungl. Maj:ts i regeringsrätten den 8 januari 1926 givna utslag i fråga om änkefru Hilma Sofia Martina Lundgrens taxering till, bland annat, beviljning för inkomst år 1919 har att till änkefru Lundgren återbära det belopp, som hon för nämnda år i utskylder erlagt till kommunen, under återopande av kommunalfullmäktiges beslut vid sammanträde den 16 mars 1926, anhållit om tillstånd att för anskaffande av medel till återbetalande av berörda skattebelopp, utgörande enligt anteckning i protokoll för nämnda sammanträde 22,441 kronor 76 öre, jämte ränta därå upptaga ett på tio års amortering ställt lån å tjugufemtusen kronor.

Kungl. Maj:t bifaller den gjorda ansökningen; dock att amorteringslånet skall vara upptaget senast den 13 augusti 1927, vid äventyr att medgivandet till dess upptagande skall anses hava förfallit.

(Av de till ärendet hörande handlingarna intages här en tablå över ifrågasvarande kommuns ekonomiska ställning.

Sammanförd redovisning och översikt av Björketorps kommuns ekonomiska ställning den ³¹/₁₂ 1925.

<i>Tillgångar.</i>	<i>Skulder.</i>	<i>0</i>
<i>Aktier i Göteborgs-Borås Järnvägsbolag</i>		
107 st. paripris å 200	21,400: —	21,400: —
En byggnad å fattiggården	4,000: —	
En d:o för sinnessjuka	800: —	
Veterinärbostaden	10,500: —	15,300: —
<i>Inventarier å fattiggården</i>	<i>12,903: 25</i>	
1 st. Sundstrands räknemaskin	900: —	
<i>Behållning enligt särskilda redovisningar:</i>		
I Bibliotekskassan	257: —	
I Tuberkulosfonden	3,181: 30	3,438: 30
<i>Kassabehållning enligt fattigvårdsstyrelsens räkenskaper:</i>		
Ordf. Anders Eriksson	230: 08	
Föreståndaren Lindgren	134: 17	364: 25
<i>Enligt förestående Kassakonto:</i>		
Innestående å sparkasseräkning	357: 34	
» » kapitalräkning	4,986: 91	
Kontant	174: 28	5,518: 53
	Kronor 59,824: 33	Kapital 59,824: 33
	Kronor 59,824: 33	Kronor 59,824: 33

Räflanda den 22 februari 1926.

Johan Larsson,

Ordf. i kommunalnämnden.

Rätt avskrivet ur räkenskaperna, godkända å kommunalfullmäktigesammanträde för Björketorp socken den 16 mars 1921 intygar:

Johan Larsson,

Ordf. i kommunalfullmäktige.)

13)

Nr 13—16 i protokoll den 23 september 1926 angående tillstånd för staden Göteborg att upptaga lån.

20. Lånekostnader kronor 857,682:43
eller tillhopa kronor 12,900,000:—

Kungl. Maj:t medgiver, att staden Göteborg må för täckande av ovan angivna utgifter eller, i den mån dessa utgifter bestritts med tillfällig upplåning, för infriande av sålunda verkställd upplåning mot obligationer eller vanliga skuldförbindelser upptaga ett lån å tolv miljoner nio hundra tusen kronor, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst trettio år från det någon del av de till lånet hörande obligationer blivit avyttrad eller skuldförbindelse å någon del av lånet utfärdats — — — — förfallit.

14)

Nr 24 i protokoll den 12 november 1926 angående tillstånd för staden Hälsingborg att upptaga ett tillfälligt lån m. m.

I en till Kungl. Maj:t ställd av länsstyrelsen i Malmöhus län med utlåtande den 15 september 1926 jämte magistratens i Hälsingborg yttrande överlämnad skrift hava stadsfullmäktige i nämnda stad, under åberopande av beslut å sammanträden den 16 februari, den 16 mars, den 20 april, den 18 maj och den 15 juni 1926, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte ej mindre medgiva, att nedan antecknade utgifter, nämligen för

stensättning av Kungsgatan bakom saluhallen kronor 18,500:—

finge till angivna belopp framdeles bestridas genom upptagande av amorteringslån, varom beslut skulle i sinom tid underställas Kungl. Maj:ts prövning, än även lämna staden tillstånd att för gäldande omedelbart av ovannämnda utgifter upptaga ett tillfälligt lån å 552,900 kronor, att senast den dag, som av Kungl. Maj:t kunde komma att bestämmas, infrias genom amorteringslån.

Då ovanberörda utgifter å 8,500 kronor icke äro av beskaffenhet att bära gäldas av lånemedel, bifaller Kungl. Maj:t allenast så till vida den gjorda ansökningen, att staden Hälsingborg må till bestridande av i ansökningen omnämnda utgifter med nyss angivna undantag upptaga ett tillfälligt lån å femhundrafyrtiofyra tusen fyrahundra kronor, att återbetalas före utgången av år 1928.

Därjämte förklarar Kungl. Maj:t, att de medel, som erfordras för infriande av det tillfälliga lånet, må anskaffas genom upptagande av amorteringslån.

15)

Nr 28 i protokoll den 12 november 1926 angående tillstånd för Österhaninge församling att upptaga lån.

I en till Kungl. Maj:t ställd, av länsstyrelsen i Stockholms län med utlåtande den 4 september 1926 överlämnad skrift har Österhaninge församling, jämlikt

beslut å kyrkostämma den 20 mars 1926, anhållit om tillstånd att upptaga ett på 25 års amortering ställt lån å 25,000 kronor, att användas *ej mindre* för gäldande av den till 11,000 kronor uppgående köpeskillingen för en till bostad för en lärarinna och en vaktmästare avsedd fastighet, *än även* för infriande av skuld, som församlingen åsamkat sig, dels å 10,000 kronor för inredande av ytterligare två lärosalar i skolhuset vid Handen, dels ock å 4,000 kronor för anordnande av elektrisk belysning i skolhusen vid församlingens kyrka och vid Mårtensberg.

Häröver har skolöverstyrelsen den 27 september 1926 avgivit infordrat utlåtande.

Kungl. Maj:t bifaller på det sätt den gjorda ansökningen, att Österhaninge församling må upptaga *dels* till gäldande av utgifter för anordnande av elektrisk belysning i skolhusen vid kyrkan och vid Mårtensberg ett lån å fyratusen kronor, att genom årliga avbetalningar gäldas under loppet av högst fem år från lånets upptagande, *dels ock* för övriga omförmälda ändamål ett lån å tjuguetusen kronor, att på enahanda sätt amorteras under loppet av högst tjugu år från upptagandet.

VIII.

(Protokoll över finansärenden den 30 dec. 1926.)

av herr *Forssell*, som med instämmande av herrar *Stendahl*, *Nils Anton Nilsson*, *Gustafson* i Kasenberg, *Björkman*, *Karlsson* i Vadstena och *Fast* anført:

Till grund för det sedan flera år tillbaka pågående arbetet på åvägabringandet av besparingar och förenklingar inom statsförvaltningen ligger, såsom påpekats redan i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till 1924 års riksdag (utgifterna, för flera huvudtitlar gemensamma frågor), riksdagens skrivelse den 18 juni 1920 (nr 451) angående utredning om förändringar i ämbetsverkens organisation och arbetssätt för åstadkommande av en effektiv begränsning av statens administrationskostnader. Det torde vara överflödigt att i det sammanhang, som nu avses, i detalj redogöra för besparingsarbetets gång sedan tiden för nämnda skrivelse. Här må blott erinras om de direktiv, som Kungl. Maj:t den 26 juli 1926 gav för fullföljandet av berörda arbete i samband med utseendet av »1926 års besparingssakkunniga». Det heter härom i Kungl. Maj:ts proposition nr 1 till 1927 års riksdag (utgifterna, för flera huvudtitlar gemensamma frågor, sid. 3):

»Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 26 juli 1926 av frågan om det vidare fullföljandet av besparingsarbetet inom statsförvaltningen anförde föredragande departementschefen, att de fortsatta åtgärderna borde inriktas å de centrala ämbetsverken för att sedermera fullföljas ned genom förvaltningen. Ett allvarligt försök borde göras att, såsom skett beträffande statsdepartementen, över hela linjen nedbringa kostnaderna för administrationen till vad som kunde anses oundgängligen erforderligt. I den mån så utan äventyrande av arbetets effektivitet läte sig göra, borde tjänster indragas samt dyrare arbetskraft utbytas mot billigare sådan, som för respektive arbetsuppgifters behöriga skötsel kunde

vara till fyllest. Samtidigt borde praktiska uppslag till arbetets förenkling tillvaratagas i all den utsträckning så kunde visa sig lämpligt och möjligt. Önskvärt vore, att utredningsarbetet bedreves så skyndsamt som möjligt, bl. a. i syfte att det nu tillämpade systemet, enligt vilket vissa ordinarie tjänster i avvakten på ifrågavarande prövning uppehölls allenast på förordnande, ej behövde fortvara längre än nödigt vore. Liksom vid den senaste besparingsverksamheten varit fallet, syntes den fortsatta utredningen böra anförtros åt särskilda sakkunniga, arbetande direkt under ledning av regeringen, närmast chefen för finansdepartementet. Därigenom kunde arbetet på bästa sätt inordnas som ett led i det löpande budgetarbetet och dess resultat, alltefter som de framkomme, omedelbart tillgodogöras i statsverkspropositionen.» Kungl. Maj:t uppdrog åt generaltulldirektören A. E. M. Ericsson, byråchefen i generalpoststyrelsen J. Döss och ledamoten av riksdagens första kammare N. A. Nilsson i Kabbarp att såsom sakkunniga inom finansdepartementet biträda vid berörda utredning.

Av ovanstående torde framgå, dels att besparingsarbetet har sitt ursprung i ett initiativ från riksdagens sida, dels att Kungl. Maj:t funnit riktigt, att besparingsarbetets resultat genom statsverkspropositionen bleve underställt riksdagens prövning, dels slutligen att 1926 års besparingsdirektiv innebära ett åläggande för besparingssakkunniga att göra »ett allvarligt försök att över hela linjen nedbringa kostnaderna för administrationen till vad som kunde anses oundgängligen erforderligt».

Här anförda omständigheter äro enligt vår mening betydelsefulla vid bedömandet av efterföljande fakta:

Sedan Kungl. Maj:t den 26 mars 1926 efter därom gjord ansökning beviljat byråchefen hos generaltullstyrelsen Gustaf Bergenstjerna nådigt avsked från hans byråchefstjänst från och med den 28 april s. å., avgav generaltulldirektören Ericsson den 9 april förslag till konungen rörande byråchefstjänstens återbesättande med ordinarie innehavare och hemställde därvid, att tulldirektörsassistenten Karl Tuwe Eugén Jansson måtte utnämnas och förordnas att fr. o. m. sagda datum vara byråchef hos generaltullstyrelsen. Denna skrivelse är stämplad såsom inkommen i kungl. finansdepartementet den 22 april. Vidare ingav generaltullstyrelsen den 26 april en skrivelse till konungen, i vilken skrivelse inledningsvis erinras om generaltulldirektörens nyssberörda förslag av den 9 april, varefter det heter, att, enär denna framställning fortfarande torde vara beroende på Kungl. Maj:ts prövning, generaltullstyrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte lämna föreskrift om den lediga byråchefstjänstens uppehållande tills vidare, intill dess beslut i fråga om dess återbesättande bleve av Kungl. Maj:t meddelat. Den 30 april anmäldes sistnämnda skrivelse i statsrådet och bemyndigade Kungl. Maj:t på statsrådet Wigforss' föredragning generaltullstyrelsen att förordna lämplig tjänsteman vid tullverket att tills vidare uppehålla den efter Bergenstjerna ledigblivna tjänsten, intill dess densamma återbesattes med ordinarie innehavare eller annorlunda bleve av Kungl. Maj:t bestämt.

Generaltulldirektör Ericssons förutnämnda skrivelse av den 9 april anmäl-

des emellertid inför Konungen i statsrådet den 30 dec. 1926 (se protokoll över finansärenden, hållet den 30 dec. 1926, punkt 2), och utnämnde och förordnade Kungl. Maj:t på statsrådet Lybergs föredragning tulldirektörsassistenten Jansson att från och med den 1 januari 1927 vara byråchef hos generaltullstyrelsen.

Det är detta återbesättande av den lediga byråchefsbefattningen hos generaltullstyrelsen, som syns oss vara anmärkningsvärt. Skälen härtill äro följande:

»1926 års besparingssakkunniga» hade i överensstämmelse med den ordning, som chefen för finansdepartementet i samråd med övriga departementschefer bestämt vid fullgörandet av sitt uppdrag, först handlagt generaltullstyrelsen; i ett den 20 nov. 1926 dagtecknat betänkande hava de besparingssakkunniga också avgivit förslag angående personalindragningar i generaltullstyrelsen m. m. I anledning av detta förslag hava utlåtanden avgivits av bl. a. generaltullstyrelsen, därvid visserligen styrelsen anslutit sig till de sakkunnigas förslag, men emellertid av styrelsens ledamöter i olika hänseenden avgivits särskilda yttranden. De sakkunnigas betänkande har nu varit utgångspunkten för en kungl. proposition (nr 70) till innevarande års riksdag ang. godkännande av tullverkets utgiftsstaten för budgetåret 1927—1928 m. m., avgiven den 28 januari 1927.

Vid sådant förhållande synes det oss vara anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t vid en tidpunkt, då av allt att döma i finansdepartementet förarbetena pågingo till en proposition ang. tullverkets utgiftsstaten, vid vilken besparingssynpunkterna borde beaktas, genom återbesättandet av den lediga byråchefsbefattningen berövade riksdagen möjligheten att vid den förestående omprövningen av detta ärende fritt förfoga över den efter byråchefen Bergensstjernas avgång lediga tjänsten. Det är visserligen sant, att »1926 års besparingssakkunniga» hemställt, att spørgsmålet om antalet behöfliga byråer hos generaltullstyrelsen måtte lämnas öppet för att upptagas till förnyat övervägande, om och när byråchefstjänsten i generaltullstyrelsen framdeles bleve ledig (jfr kungl. propositionen nr 70 till innevarande års riksdag, sid. 9). Men enligt vår uppfattning borde riksdagen, vars sammankomst var omedelbart förestående, ha satts i tillfälle att pröva de skäl, på vilka de sakkunniga ansågo sig kunna stödja denna sin hemställan och i samband med behandlingen av den blivande kungl. propositionen i ämnet överväga, om ej redan nu den omorganisation, som av de sakkunniga ställts på framtiden, kunde äga rum, och det synes oss hava varit desto mer angeläget, att frågan om återbesättandet av denna byråchefstjänst fått anstå till dess riksdagens mening inhämtats, som det av besparingssakkunnigas yttrande framgår, att den av dem framlagda utredningen i fråga om möjligheterna till indragning av byråchefstjänst i generaltullstyrelsen icke är fullständig, och som föredragande departementschefen själv framhållit, att, när spørgsmålet om byråindelningen inom generaltullstyrelsen återupptages till prövning, även andra möjligheter än de, som av besparingssakkunniga ifrågasatts, syntes böra tagas under övervägande. Genom det beslut, som Kungl. Maj:t på statsrådet Lybergs föredragning i detta ärende fattat, har, synes det oss, riksdagen på ett mindre hänsynsfullt sätt ställts inför

fullbordat faktum, ett förfaringssätt, som, därest det skulle komma att återupprepas, kan bli ett betänkligt hinder för förverkligandet av riksdagens redan år 1920 framförda önskemål om besparingar och förenklingar i statsförvaltningen.

Med stöd av det anförda hava vi inom utskottet yrkat anmärkning mot föredraganden, statsrådet Lyberg.

IX.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 4 och 11 mars 1927.)

av herr *Forssell*, som med instämmande av herr *Gustafson* i Kasenberg anförde:

Enligt protokoll över ecklesiastikärenden av den 4 mars 1927 har Kungl. Maj:t på statsrådet Almkvists föredragning angående Ovanåkers kyrkoherdeboställes skogsmedel beslutat följande:

»Fonden skall den 1 maj 1928 överlämnas till vederbörande kyrkoråd för att under namn av *Ovanåkers pastorats avlöningsfond* förvaltas enligt 22 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910; skolande avkomsten av fonden ingå bland de i 19 § 3 mom. samma lag omförmälda avlöningsmedel i Ovanåkers församlings pastorat.»

Till grund för ovanstående beslut ligger kyrkofondskommitténs utlåtande av den 4 april 1922 samt yttrande av vederbörande. Beträffande *kyrkoherdebostället* i Ovanåkers församling (45/64 mantal krono prästestom nr 1) upplyser kyrkofondskommittén, att det »har — åtminstone gäller detta om den allra största delen därav — anskaffats av församlingen. Möjligen har någon mindre del donerats av enskilda. Av kronan har sannolikt icke något upplåtits.»

Av statsutskottets utlåtande nr 44 till innevarande års riksdag med anledning av i andra kammaren väckt motion, nr 34, vartill jag senare återkommer, angående restaurering av Ovanåkers församlings kyrka m. m. inhämtas (se s. 10) ytterligare, att »enligt en i nyligen avgjord rättegång emellan Ovanåkers församling samt Kungl. Maj:t och kronan angående äganderätten till omförmälda boställe, 45/64 mantal Präststom nr 1 i Ovanåkers socken, åberopad utredning församlingen köpt detta boställe, samt att Kungl. Svea hovrätt genom den 9 november 1917 i berörda rättegång meddelad dom, som av Kungl. Maj:t genom dom den 15 april därutinnan fastställts, förklarat Ovanåkers församling vara framför Kungl. Maj:t och kronan ägare av ifrågavarande fastighet om 11 öres —6 penningland».

I fråga om uppkomsten av den här berörda *fonden* meddelar kyrkofondskommittén vidare:

»Genom nådigt beslut den 7 oktober 1881 förordnades, att behållningen av den *extra ordinarie* skogsavverkningen vid här ifrågavarande kyrkoherdeboställe skulle, efter avdrag av vissa kostnader, överlämnas till domkapitlet i Uppsala, som ägde att göra medlen på lämpligaste sätt räntebärande, till dess Kungl. Maj:t framdeles, på särskild anmälan, kunde finna för gott att besluta rörande deras användande. Med anledning härav överlämnades till domkapitlets förvaltning 63,832 kronor 15 öre, utgörande skogsförsäljningsmedel från bostället, av vilket belopp dock skulle utbetalas dels förskjutna indelningskostna-

der, utgörande omkring 320—330 kronor, dels ock enligt nådigt brev den 20 oktober 1882 en summa av högst 10,000 kronor till boställets innehavare såsom ersättning för odlings- och byggnadskostnader å bostället. Genom beslut den 18 april 1884 medgav därefter Kungl. Maj:t, att av sagda skogsförsäljningsmedel finge utgå *dels* till dåvarande kyrkoherden i Ovanåkers pastorat och hans rättsinnehavare, så länge de vore berättigade att åtnjuta kyrkoherdelönen därstädes, 850 kronor årligen såsom ersättning för den löneminskning, som vållades av Matsmyra kapellags överflyttande från Ovanåkers pastorat till Voxna pastorat, *dels ock* till kyrkoherden i Ovanåkers pastorat årligen 400 kronor och till komministern därstädes årligen 600 kronor såsom gottgörelse för den med viss tjänstgöring inom Öjungs kapellag förenade kostnaden. Genom nådiga beslut medgavs sedermera *dels* den 25 maj 1888 att såsom bidrag till reparation av församlingens kyrka finge årligen utbetalas högst 800 kronor intill sammanlagt 8,000 kronor, *dels* den 21 september 1895 att för den del av tiden från och med den 1 maj 1894 till den 1 maj 1901, varunder bostället redan innehafts samt vidare kunde komma att besittas av kyrkoherden A. A. Wennlund och hans rättsinnehavare, odisponerade räntan å här ifrågavarande skogsförsäljningsmedel finge överlämnas till boställshavarens förfogande, *dels ock* den 6 februari 1903, att för den del av tiden från och med den 1 maj 1901 till den 1 maj 1915, varunder bostället redan innehafts samt vidare komme att besittas av kyrkoherden Wennlund eller hans rättsinnehavare, finge av räntan å skogsförsäljningsmedlen överlämnas till boställshavarens fria förfogande ett belopp av 1,000 kronor årligen.

I nådig resolution den 23 oktober 1914 angående löne reglering för prästerskapet i Ovanåkers pastorat stadgades, att räntan å här ifrågavarande fond skulle tillsvidare och intill dess annorlunda kunde bliva av Kungl. Maj:t föreskrivet anses såsom avlöningstillgång i pastoratet.

Genom beslut den 26 juni 1915 medgav Kungl. Maj:t, att för vartdera av ekklesiastikåren 1913—1914 och 1914—1915 finge av räntemedeln å fonden, för bestridande av kostnaden för hyra, uppvärmning och städning av lokal för gudstjänster och nattvardsundervisning i Edsbyn, till Ovanåkers församling utgå ett belopp av högst 500 kronor, i den mån församlingen visade sig hava haft utgifter för sagda ändamål. Sedermera hava genom nådiga beslut den 23 februari och den 23 november 1917 samt den 23 januari och den 19 november 1920 för nyssberörda ändamål beviljats bidrag från fonden å tillhoppa 5,233 kronor 33 öre, avseende tiden från och med den 1 maj 1915 (då ny löne reglering för pastoratets prästerskap trätt i kraft) till och med den 31 december 1922.

Fondens kapitalbehållning den 31 december uppgick till 71,950 kronor.»

Efter denna utredning kommer kyrkofondskommittén till den slutsatsen, att »enär här ifrågavarande fond bildats av skogsavkastning från ett boställe som synes vara tillkommet på enskild väg, lärer fonden böra överlämnas till vederhörande kyrkoråd för förvaltning. Detta överlämnande torde lämpligen böra äga rum den 1 maj 1923.»

Domkapitlet i Uppsala anförde den 27 sept. 1922 angående Ovanåkersfonden:

»Domkapitlet, som icke finner något vara att erinra emot att domkapitlet sålunda befrias från förvaltningen av berörda fond, anser sig dock, i likhet med vad domkapitlet i underdånigt yttrande rörande förvaltningen av andra större fonder anført, böra framhålla, att medlen under kyrkorådets förvaltning säkerligen komma att lämna sämre ränteavkastning än som nu är fallet, varjämte medlens betryggande placering kan av domkapitlet säkrare övervakas.»

Ovanåkers församling yttrade å kyrkostämman den 3 sept. 1922:

»Den av (kyrkofonds)kommittén sålunda uttalade uppfattningen om fondens natur överensstämmer fullständigt med den åsikt församlingen alltid hävdadt beträffande denna fond. Redan vid 1910 års riksdag, då den nya prästlöne-

regleringslagen och lagen om kyrkofond förelåg till behandling, sökte församlingen genom enskilda motionärers förmedling få denna synpunkt beaktad vid lagens antagande. Uti motiveringen till riksdagsbeslutet framgår även, att lagstiftarne delat den av församlingen hävdade åsikten beträffande fonder av detta slag. De ansågos ej böra ingå i den stora kyrkofonden för hela riket. Sedan dess har församlingen, efter föregången process, genom laga kraftvunnen dom förklarats vara *ägare* till bostället i fråga, och torde detta vara ett ytterligare skäl för att församlingen själv förvaltar fonden. Det förefaller tämligen naturligt, att medel, som tillkommit genom avkastning från en fastighet med bestämd ägare, och medlen ej på grund av några särskilda bestämmelser ansetts kunna disponeras för annat ändamål, medlen överlämnas till ägaren för förvaltning. Det är sålunda med tillfredsställelse församlingen tillstyrker det av kommittén framlagda förslaget beträffande framtida förvaltningen av överblivna skogsmedel från Ovanåkers kyrkoherdeboställe.»

Länsstyrelsen i Gävle tillstyrkte den 16 okt. 1922 kyrkofondskommitténs förslag.

Kammarkollegiet och statskontoret hemställde i utlåtande den 12 dec. 1924 i likhet med kyrkofondskommittén, »att ifrågavarande fond måtte överlämnas till vederbörande kyrkoråd för förvaltning som prästerlig avlöningstillgång, vilket överlämnande synes lämpligen böra äga rum den 1 maj 1925».

Enligt protokoll över ecklesiastikärenden den 11 mars 1927 har Kungl. Maj:t på statsrådet Almqvists föredragning angående Bergs pastorats regleringsfond beslutat följande:

»Den 1 maj 1928 skola — efter avskiljande av de ur fonden av Kungl. Maj:t beviljade anslagen till den del desamma då ej tagits i anspråk — två tredjedelar av fonden överlämnas till vederbörande kyrkoråd i Bergs och Åsarne församlingars pastorat för att under namn av *Bergs pastorats avlöningsfond* förvaltas enligt 22 § lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910; skolande avkomsten av sistnämnda fond i enlighet med bestämmelse i nådiga resolutionen den 16 juli 1919 angående lönerreglering för prästerskapet i Bergs och Åsarne församlingars pastorat ingå bland de i 19 § 3 mom. samma lag omförmälda avlöningsmedel i detta pastorat.

Den återstående tredjedelen av Bergs pastorats regleringsfond skall den 1 maj 1928 överlämnas till vederbörande kyrkoråd i Rätans och Klövsjö församlingars pastorat för att under namn av *Rätans pastorats avlöningsfond* förvaltas enligt 22 § nyssnämnda lag; skolande avkomsten av sistnämnda fond i enlighet med bestämmelse i nådiga resolutionen den 16 juli 1919 angående lönerreglering för prästerskapet i Rätans och Klövsjö församlingars pastorat ingå bland de i 19 § 3 mom. samma lag omförmälda avlöningsmedel i detta pastorat.

De i samband med delningen av Bergs pastorats regleringsfond avskilda medlen skola i avbidan på medlens lyftande fortfarande förvaltas av domkapitlet, som har att i inom tid enligt den för samma delning bestämda proportionen mellan Bergs pastorats avlöningsfond och Rätans pastorats avlöningsfond fördela samt till vederbörande kyrkoråd överlämna eventuellt uppkommande överskott å de avskilda medlen jämte å dessa medel upplupen ränta.»

Kyrkofondskommitténs yttrande om Bergs pastorats regleringsfond är av följande lydelse:

»Förutvarande komministersbostället, numera kyrkoherdebostället i Rätans församling redovisas i gällande jordebok för Rätans socken (Jämtlands län) såsom $\frac{1}{2}$ mantal skatte Rätansbyn nr 1.

Rörande tillkomsten av detta boställe torde böra meddelas följande.¹

Genom resolution och förklaring den 27 november 1680 på prästerskapets från Jämtland och Härjedalen besvär (punkt 11) »förunnade» Kungl. Maj:t ett visst i resolutionen särskilt angivet »skattevrak eller cronöde» i Rätans socken till kaplansbord i Bergs pastorat, så vida hemmanet befundes ograverat, »eller något annat kunde läggas i stället, på vilken händelse guvernören det kapellanen inrymma kan». Med stöd härav upplät vederbörande landshövding genom brev den 23 maj 1695 till kaplanen i Rätan »kronohemmanet i Rätans by om 3 tunnland, fordom Märten Olufssons».

Ehuru sagda hemman rätteligen synes hava bort behandlas såsom ett till kaplansboställe anslaget kronohemman hava pastoratsborna fått skatteköpa detsamma.

Genom kammarkollegii skattebrev den 8 mars 1762 uppläts nämligen och försålades »till Bergs pastorats församlingar, för kapellanen därstädes» kronohemmanet »Rätans by nr 1, bestående av tre tunnland eller ett halft gårde-mantal» för en skatteköpeskilling av 140 daler silvermynt. I anledning härav förordnades strax efteråt av länsstyrelsen, att hemmanet skulle i jordeboken omföras från krono till skatte.

Något formligt beslut av församlingarna, varigenom hemmanet överlämnats till boställe åt komministern, kan ej påvisas, men redan av ordalagen i skatteköpebrevet framgår, att hemmanet förvärvats till komministersboställe. An-teckning om hemmanets egenskap av boställe gjordes först i 1825 års jordebok, där det anmärktes, att hemmanet »vid skatteköpet anslagits till framgent boställe för komminister». I löneregleringsresolution för Bergs pastorat den 8 april 1870 upptogs — utan att någon gensaga rests från församlingarnas sida — bland komministerns löneförmåner nyttjanderätten till »bostället i Rätansbyn».

Ehuru hemmanet således synes hava bort behandlas såsom ett ecklesiastikt boställe, hade redan tidigt i fråga om byggnadsskyldigheten en annan uppfattning gjort sig gällande, i det att församlingarna — enär bostället icke ansetts vara av vanlig boställsnatur utan betraktas såsom tillhörigt pastoratsborna — ansetts skyldiga att svara för hemmanets hävd och bebyggande. År 1868 uttalade domkapitlet — under förklaring att hemmanet aldrig blivit av domkapitlet såsom komministersboställe mottaget — att det icke vore nödigt, att boställets rätt vid laga skifte bevakades av konsistorieombud.

Då i början av 1870-talet fråga uppkom om dispositionen av skogsavkastningen vid bostället segrade däremot den motsatta uppfattningen. Sedan pastoratsborna beslutat att försälja avverkningsrätten under vissa år å hemmanets skog, förklarades nämligen genom länsstyrelsens utslag den 26 mars 1872, fastställt av Kungl. Maj:t den 3 oktober 1873, att hemmanet vore att betrakta såsom ett åt kapellanen eller komministern anslaget boställe, samt att vid sådant förhållande pastoratsborna icke kunde anses äga oinskränkt rätt att, bäst de gitte, sig till fördel förfoga över större eller mindre del av skogen. Hemmanets natur av ecklesiastikt boställe fastslogs ytterligare genom Kungl. Maj:ts beslut den 30 mars 1883 i fråga om disposition av skogsavkastningen vid sagda

¹ Se närmare angående detta boställe i Thulin: Redogörelse för de ecklesiastika boställena, III, Jämtlands län, sid. 216 o. f.

boställe. Genom berörda beslut fastställdes en av skogsstyrelsen utfärdad resolution, varigenom förordnades, bland annat, att skogshushållningsplan för bostället skulle av vederbörande skogstjänsteman i vanlig ordning upprättas. Tillika förklarade sig Kungl. Maj:t icke finna skäl att fästa avseende vid en av pastoratsborna i målet gjord anhållan, att Kungl. Maj:t skulle taga under övervägande, om och på vad villkor pastoratsborna kunde tillåtas disponera över hemmanets skog. I ärendet hade yttrande avgivits av kammarkollegium, som framhållit, att det icke visats eller ens uppgivits, att Bergs pastoratsbor vid hemmanets upplåtande till komministersboställe förbehållit sig att framdeles själva få disponera däröver, samt att hemmanet därför syntes böra betraktas såsom ett vanligt, åt ecklesiastikstaten anslaget, under allmän kontroll och tillsyn ställt boställe.

Sedan hushållningsplan upprättats för boställets skog underställde domänstyrelsen frågan om dispositionen av skogsavkastningen Kungl. Maj:ts prövning. Uti infortrat underdånigt utlåtande yttrade kammarkollegium, bland annat, följande. Prästerskapets lönerogleringsfond och de ecklesiastika bostäl- lenas skogsfond ägde enligt kollegii uppfattning icke rätt till någon del av boställets skogsavkastning. Däremot syntes det kunna ifrågasättas, huruvida icke hela behållna avkastningen av boställets skog borde tillkomma komminis- tern i Rätan, åt vilken bostället blivit inköpt, och som under en lång följd av år innehåft och fortfarande innehade detsamma. Då emellertid en sådan förmån för bemälda komminister skulle medföra ett betänkligt missförhållan- de mellan prästernas i pastoratet löneförmåner, under det å andra sidan pasto- ratsborna, om än icke berättigade att själva få uppbära någon del av försälj- ningsmedlen för boställets skog, likväl med fog kunde påyrka, att vad av be- rörda försäljningsmedel icke tillerkändes boställshavaren användes till främ- jande av ändamål, som avsåge de kyrkliga förhållandena i allmänhet inom pa- storatet, ansåge kollegium det vara med billighet och pastoratsbornas berätti- gade anspråk mest förenligt, att endast hälften av den behållna årliga avkast- ningen av boställets skog, som icke åtnjötes av boställshavaren, fördelades mel- lan pastoratets samtliga präster, samt att den andra hälften jämte den behållna avkastningen av den extra avverkningen avsattes till en fond att användas för kyrkliga ändamål inom pastoratet. I överensstämmelse härmed hemställde kollegium:

att två av de block, vari ifrågavarande skog vore indelad, skulle ställas un- der skogsstatens omedelbara vård och förvaltning;

att boställshavaren skulle tillerkännas hälften av behållna försäljningsmed- len för den reguljära virkesavkastningen från återstoden av skogen;

att såväl den andra hälften av berörda belopp som ock behållna försäljnings- medlen för den årliga reguljära avkastningen från de båda block, som ställts un- der skogsstaten, skulle fördelas på det sätt, att hälften därav skulle tillfalla kyrkoherden i pastoratet samt de båda komministrarna i förhållande till vars och ens andel av lönetillgångarna i korn enligt senast framställda löneroglering och att den andra hälften ävensom behållna försäljningsmedlen för den extra avverkningen skulle avsättas till en fond, som av domkapitlet skulle förvaltas och göras räntebärande samt efter Kungl. Maj:ts prövning användas såväl för anskaffande av boställe åt komministern i Klövsjö församling som ock för andra kyrkliga behov inom pastoratet.

Genom kungl. brev den 14 december 1888 angående disposition av skogsav- kastningen från komministersbostället i Rätan bifölls vad kammarkollegium så- lunda hemställt. Den i anledning härav bildade fonden benämndes Bergs pa- storats regleringsfond eller Bergs pastorats skogsfond.

Efter det ny hushållningsplan för boställets skog faststälts av domänsty- relsen den 8 december 1909, föreskrives genom kungl. brev den 31 mars 1911.

att skogen under den påbörjade nya indelningsperioden skulle i sin helhet vara ställd under skogsstatens vård och förvaltning;

att därunder samtliga behållna försäljningsmedel från samma skog skulle inflyta till Bergs pastorats regleringsfond;

att så länge för pastoratets präster den då gällande löneregleringen ägde tillämpning (intill den 1 maj 1920) kyrkoherden och de båda komministerna skulle vara berättigade att från fonden erhålla ett årligt belopp av 10,000 kronor att fördelas dem emellan i förhållande till vars och ens andel av lönetillgångarna i korn enligt senast fastställda lönereglering;

samt att boställshavaren därutöver under samma tid skulle från samma fond erhålla ett årligt belopp av 1,000 kronor.

Från fonden har dessutom utgått ett årligt anslag av 3,000 kronor till avlöning åt en i Bergs församling anställd pastorsadjunkt (Kungl. Maj:ts beslut den 24 februari 1905). Sagda befattningshavare har från fonden även bekommit lönetillskott och dyrtidstillägg. — Lönetillskott från fonden hava tillerkänts jämväl andra prästerliga befattningshavare i pastoratet.

Vidare hava från fonden anslagits dels 18,000 kronor för anskaffande av boställe åt komministern i Klövsjö,¹ dels ock åtskilliga belopp för olika kyrkliga ändamål inom pastoratet (till bekostande av reparationer å pastoratets kyrkor samt anskaffande av inventarier för desamma, för nybyggnader å kyrkoherdebostället i Berg, för uppförande av arkivbyggnad, gravkapell, redskapshus etc. vid församlingskyrkorna m. m.).²

På Kungl. Maj:ts prövning äro för närvarande beroende åtskilliga ansökningar om anslag från fonden såsom bidrag till bestridande av kostnaden för inledande av elektrisk belysning i Bergs och Klövsjö kyrkor samt för uppförande av församlingshem i Bergs, Rätans och Åsarne församlingar.

Genom nådig resolution den 16 juli 1919 angående lönereglering för prästerskapet i Bergs och Åsarne församlingars pastorat samt i Rätans och Klövsjö församlingars pastorat har föreskrivits, att såsom avlöningstillgång i vartdera pastoratet skulle anses den andel i Bergs pastorats regleringsfond, som tilläventyrs kunde komma att tillerkännas pastoratet i fråga.

I samband med löneregleringsärendets avgörande anbefalldes länsstyrelsen i Östersund att dels anmoda församlingarna i det odelade pastoratet att snarast möjligt upprätta förslag till uppgörelse mellan Bergs och Åsarne församlingar å ena sidan samt Rätans och Klövsjö församlingar å den andra i och för ordnande av de förhållanden, som kunde betingas av upplösningen av den mellan församlingarna dittills bestående gemensamheten i ekonomiskt hänseende, dels ock därefter till Kungl. Maj:t inkomma med underdånigt utlåtande i ämnet. Förslaget i fråga har ännu icke inlämnats till Kungl. Maj:t. Det torde vara att förvänta, att detsamma kommer att avse jämväl dispositionen av regleringsfondens avkastning.

Fondens kapitalbelopp uppgick den 31 december 1919 till 560,871 kronor 41 öre.

Denna fond har bildats av skogsavkastning från ett till komministern i Rätans församling av Bergs, Åsarne, Klövsjö och Rätans församlingars pastorat anslaget boställe, vilket ansetts vara tillkommet på enskild väg. Vid sådant förhållande synes fonden böra förbliva lokal avlöningstillgång inom sagda fyra församlingar.

Sedan Bergs gamla pastorat numera delats på sådant sätt, att Bergs och Åsarne församlingar tillhopa utgöra ett pastorat samt Rätans och Klövsjö

¹ Kungl. Maj:ts beslut den 1 juni 1894.

² Kungl. Maj:ts beslut den 31 januari 1896, 29 april 1898, 5 och 19 maj 1899, 4 maj 1900, 13 december 1901, 10 februari 1905, 26 januari och 25 maj 1906, 23 oktober 1908, 31 december 1911, 27 juni 1914, 27 augusti 1915, 7 april 1916, 26 maj och 8 december 1916.

församlingar ett annat pastorat, torde jämväl fonden böra delas mellan de båda nybildade pastoraten. Delningsgrunden torde böra fastställas i samband med den i det föregående berörda ekonomiska uppörelsen pastoraten emellan.»

Bergs, Rätans, Åsarne och Klövsjö församlingar enade sig (aug.—sept. 1922) i sak om följande uttalande (citatet är hämtat ur Bergs församlings yttrande):

»Från församlingarnas sida har städe gjorts gällande, att förenämnda boställe vore en församlingarnas enskilda tillhörighet. Vid denna ståndpunkt står Bergs församling fortfarande fast.» Bergs kyrkostämma uttalar därefter, att »kyrkofondskommitténs ifrågavarande utlåtande ej lärers få anses innebära något ingripande i nämnda fråga eller nu närmast, var äganderätten till fondens medel må anses ligga.»

»Med denna erinran», fortsätter Bergs kyrkostämma, »och det förbehåll rörande församlingarnas äganderätt till fonden, som därav följer, får kyrkostämman förklara, att den för sin del icke har något att erinra, emot att fonden, såsom kommittén föreslagit, förblir lokal avlöningstillgång inom de fyra församlingar, som förut bildat Bergs gamla pastorat. Med hänsyn till den rikliga tillgång, som kommer att finnas i dels skogsmedel från bostället, dels avkastningen av fonden, anser Bergs församling billighet och rättvisa fordra, att församlingarna undgå att till prästerskapets avlöning bidra med församlingsavgifter till högre belopp än som föreskrives i § 19 mom. 1 löneregleringslagen. De belopp, som därutöver erfordras, böra därför tagas ur de avlöningstillgångar, som omförmälas i § 19 mom. 2, 3 och 4 nämnda lag.

Då Bergs pastorats regleringsfond enligt Kungl. Maj:ts brev den 14 december 1888 avsåg att tjäna kyrkliga ändamål inom dåvarande Bergs pastorat, bestående av Bergs, Åsarne, Rätans och Klövsjö församlingar, lärers det icke vara därmed överensstämmande att inskränka fondens användning till allenast avlöning av församlingarnas prästerskap. Bergs församling förmenar därför, att, även om fonden i första rummet bör vara en avlöningstillgång för församlingarnas prästerskap, får detta icke utesluta, att den fortfarande liksom hittills, åtminstone vad avkastningen beträffar, tages i anspråk även för andra kyrkliga ändamål efter Kungl. Maj:ts prövning av varje särskilt fall. Församlingarna, som anse sig vara i sin fulla rätt att för avlölandet av sitt prästerskap komma i åtnjutande även av den framtida årliga avkastningen från det församlingarna tillhöriga boställets skog och sålunda även de erhålla det bidrag i skogsförsäljningsmedel, som omförmäles i § 19 mom. 4 löneregleringslagen, förmena vidare, att denna avlöningstillgång bör först tagas i anspråk, innan fonden och dess avkastning anlitas. Församlingarna kunna nämligen icke finna, att det vore rättvist, att från församlingarnas prästboställe härflytande skogsförsäljningsmedel skulle helt tillfalla kyrkofonden, utan att församlingarna skulle ur dem erhålla något bidrag till avlölandet av deras prästerskap. Bergs församlings ståndpunkt i frågan är alltså i korthet den, att fonden visserligen är att anse som en lokal avlöningstillgång, men att fondens avkastning, i den mån den icke tages i anspråk för prästerskapets avlöning, får fortfarande liksom förut och i samma ordning som hittills skett användas även för andra kyrkliga

behov inom församlingarna samt att den såsom avlöningstillgång icke får anlitas, förrän om ock i den mån detta erfordras, sedan församlingsavgifter enligt § 19 mom. 1 löneregleringslagen och de avlöningstillgångar i övrigt, som omförmälas i mom. 2), 3) och 4) samma paragraf, blivit tagna i anspråk.

I och med det att Bergs pastorats regleringsfond är att betrakta som en lokal avlöningstillgång, följer av 19 och 22 §§ löneregleringslagen, jämförda med 2 § kyrkofondslagen, att fonden skall överlämnas till vederbörande kyrkoråd för förvaltning.»

 Domkapitlet i Härnösand anförde i denna sak den 18 okt. 1922:

»Beträffande de allmänna grunder, enligt vilka de särskilda prästerliga avlöningsfonderna böra överföras till kyrkofonden, kan domkapitlet i allt huvudsakligt instämma med kommittén, ehuruval domkapitlet, såsom här nedan i enskilda fall skall angivas, anser starka billighetsskäl föreligga att vid tillämpningen av dessa grunder förfara med en viss moderation och hänsyn till det lokala församlingsintresset.»

»Angående de fonder, som förvaltas av domkapitlet, vill domkapitlet beträffande *Bergs pastorats regleringsfond* icke fränkänna kyrkofondskommitténs förslag en viss följdriktighet — men finner det av historiska grunder samt av billig hänsyn till församlingarnas energiskt hävdade förklarliga yrkanden högeligen önskligt, att en mot församlingsintressena mindre hårdhänt lösning av frågan om fondens disposition måtte genomföras.

Den av kyrkofondskommittén föreslagna dispositionen »fonden förblir lokal avlöningstillgång» förefaller väl tillmötesgående nog. Men hur gestaltar det sig i verkligheten?

Om man utgår ifrån — vad med all sannolikhet blir fallet — att, om slutligen fastställda skogsmedel enligt § 19 mom. 4 lönelagen fullt förslår att täcka erforderliga lönebelopp utöver de enligt i samma § mom. 1 och 2 beräknade, så innebär detta ingenting mindre än att *hela halvmljonsfonden* indrages till kyrkofonden utan att församlingarna vare sig för löneavgifter eller för sina kyrkliga behov i övrigt därav vidare få njuta minsta förmån.

Givetvis skall detta för församlingarna kännas synnerligen påkostande och obilligt, så mycket mer som de vant sig att i fonden äga en värdefull reserv, ur vilken större kyrkliga behov kunnat understödjas.

Med hänsyn till det nu anförda får domkapitlet såsom en av billighetsskäl motiverad medelväg föreslå, att fonden i första hand disponeras såsom en lokal avlöningstillgång och förvaltas av respektive pastorats kyrkoråd men att församlingarna må, därest laga hinder därför ej anses möta och Eders Kungl. Maj:t efter prövning uppå ansökan i varje särskilt fall finner skäligt, ur årsavkastningens överskott kunna erhålla anslag till kyrkliga behov, dock icke till avlöning av kyrkobetjante.

Därest detta förslag godkännes, har kyrkofonden utan att församlingarnas beräkning helt omintetgjorts sannolikt att påräkna ej mindre de överskott av årsavkastningen, som ej disponeras för kyrkliga behov, än ock samtliga de hädanefter inflytande betydande skogsmedel, som äro att motse från pastoratets prästbordsskogar.»

Länsstyrelsen i Östersund hänvisade den 9 nov. 1922 till ett sitt yttrande den 11 maj s. å. rörande fondens uppdelning på de nya pastoraten; i sistnämnda yttrande heter det bl. a.:

»I likhet med kammarkollegium anser även Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande skogsfonden böra hänföras till de prästerliga avlöningstillgångar, varom förmåles i 19 § 3 mom. löneregleringslagen, en åsikt, vars riktighet för övrigt vunnit bekräftelse genom Eders Kungl. Maj:ts ovan åberopade nådiga resolution, enligt vilken prästerskapets löner skola gäldas med bl. a. den andel i avkomsten av skogsfonden, som tilläventyrs kan komma att tillerkännas vardera pastoratet. Därav följer emellertid enligt § 3 mom. 5 i lagen om kyrkofond, att eventuellt uppkommande överskott å vardera pastoratets andel i skogsfondens avkastning skulle tillföras kyrkofonden. Skogsfonden bör därför delas mellan pastoraten.»

Kammarkollegium och statskontoret förklarade i yttrande den 12 dec. 1924. att »pastoratens yrkande och domkapitlets i anslutning därtill avfattade förslag om även framtida anslag ur fonden för kyrkliga ändamål torde såsom stridande mot lag böra lämnas utan avseende».

Emellertid har kammarkollegium i förnyat yttrande den 1 mars 1927 i anledning av uppkommen fråga om bidrag ur fonden till restaurering av Klövsjö församlings kyrka m. m. intagit en förändrad ståndpunkt i saken. Ämbetsverket yttrar där:

»Med avseende å tillkomsten av nu ifrågavarande fond får collegium erinra, hurusom collegium i den 9 oktober 1888 avgivet underdånigt utlåtande i ärende angående disposition av skogsavkastningen vid komministersbostället i Rätan — i vilket ärende Bergs pastoratsbor framställt anspråk å den del av skogsavkastningen, som icke tillfölle boställshavaren — förklarar sig anse det vara med billighet och pastoratsbornas berörda anspråk mest förenligt, att endast hälften av den behållna årliga avkastningen av boställets skog, som icke åtnjötes av boställshavaren, fördelades emellan pastoratets samtliga präster, samt att den andra hälften jämte den behållna avkastningen av den extra avverkningen avsattes till en fond att användas för kyrkliga ändamål inom pastoratet. I överensstämmelse härmed hemställde collegium, att två av de block, vari ifrågavarande skog vore indelad, skulle ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, att boställshavaren skulle tillerkännas hälften av behållna försäljningsmedlen för den reguljära virkesavkastningen från återstoden av skogen, ävensom att såväl den andra hälften av berörda belopp som ock behållna försäljningsmedlen för den årliga reguljära avkastningen från de båda block, som ställts under skogsstaten, skulle fördelas på det sätt, att hälften därav skulle tillfalla kyrkoherden i pastoratet samt de båda komministrarna i förhållande till vars och ens andel av lönetillgångarna i korn enligt gällande lönereglering, och att den andra hälften ävensom behållna försäljningsmedlen för den extra avverkningen skulle avsättas till en fond, som av domkapitlet skulle förvaltas och göras räntebärande samt efter Kungl. Maj:ts prövning användas såväl för anskaffande av boställe åt komministern i Klövsjö församling som ock för andra kyrkliga behov inom pastoratet. Genom nådigt beslut den 14 december 1888 bifölls vad collegium sålunda hemställt.

Efter det ny hushållningsplan blivit fastställd för skogen å komministersbostället i Rätan, föreskrev Eders Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 31 mars 1911, att skogen i dess helhet skulle under den tjuguåriga skogsindelningsperioden från och med den 1 maj 1909 vara ställd under skogsstatens vård och förvaltning, att därunder samtliga behållna skogsförsäljningsmedel från samma skog skulle inflyta till Bergs pastorats regleringsfond, att, så länge för pastoratets präster då gällande lönereglering ägde tillämpning, kyrkoherden och de båda komministrarna berättigades att från fonden erhålla ett

årligt belopp av 10,000 kronor att fördelas dem emellan i förhållande till vars och ens andel av lönetillgångarna i korn enligt senast fastställda löne-reglering, samt att boställshavaren därutöver under samma tid skulle från fonden erhålla ett årligt belopp av 1,000 kronor. I övrigt gjordes ingen ändring i föreskrifterna angående de ändamål, som fonden var avsedd att tillgodose.

Allenast efter år 1911 har avlöningen till prästerskapet i Bergs pastorat till viss del bestritts med medel ur denna fond, och detta till belopp motsvarande prästerskapets andel i de till fonden efter denna tidpunkt inflytande skogsförsäljningsmedel.

Det framgår av ovan omförmälda kungl. brev den 14 december 1888, att förklaringen med avseende å fonden att densamma efter Kungl. Maj:ts omprövning finge användas såväl till inköp av boställe åt komministern i Klövsjö som ock för andra kyrkliga behov inom pastoratet tillkommit såsom en kompromiss mellan å ena sidan pastoratsbornas yrkande om fri dispositionsrätt över behållna skogsförsäljningsmedel och, å den andra, ortsmyndigheternas av domänstyrelsen biträdda mening, att dessa medel borde tillförsäkras pastoratets prästerskap. Kungl. Maj:ts förklaring måste därför uppfattas såsom ett tillmötesgående gent emot pastoratsborna i så måtto, att de ifrågavarande fonderade medlen närmast finge användas till andra kyrkliga ändamål än avlöningsändamål. Den omständigheten, att dessa medel till sin ursprungliga natur varit avlöningsmedel eller att de härflutit av ett komministersboställe, kan icke leda till rubbning av fondens genom 1888 års beslut fastslagna ändamål. Kollegium hänvisar i sådant avseende till de s. k. pastoraliefonderna i Gustavsbergs, Bo, Brännkyrka, Södertälje m. fl. pastorat, vilka alla enligt Kungl. Maj:ts särskilda beslut ansetts icke utgöra avlöningstillgångar inom pastoraten. Detsamma är förhållandet med den enligt Kungl. Maj:ts beslut den 14 oktober 1904 och den 1 februari 1907 bildade Dalby m. fl. församlingars kyrko- och skolfond, som består, icke blott av skogsförsäljningsmedel från, utan även till viss del av överskott å köpeskilling för komministersbostället Lillbergsgården i Dalby socken.

Kollegium kan för sin del icke finna, att ifrågavarande Bergs pastorats regleringsfond är av sådan beskaffenhet att densamma kan vara att hänföra till sådana 'till avlöning för prästerlig tjänst avsedda fonder och andra kapitaltillgångar', vilka omförmälas i 2 § kyrkofondslagen. Ej heller lärer densamma kunna inbegripas bland de i 19 § prästlönerregleringslagen omförmälda 'till avlöning av prästerskapet i pastoratet avsedda medel'.

Enligt kollegii förmenande hava de till det forna Bergs pastorat hörande församlingarna grundad anledning att beträffande dispositionen av de vid den nya lönerregleringens inträde den 1 maj 1920 befintliga och jämlikt nådiga beslutet den 14 december 1888 fonderade medlen trygga sig till den av Kungl. Maj:t i sistberörda nådiga beslut meddelade förklaring i fråga om de ändamål, medlen voro avsedda att tillgodose.

Eders Kungl. Maj:ts ovanberörda i gällande lönerregleringsresolution meddelade förklaring, att till avlöning av pastoratens prästerskap skulle användas, förutom annat, den andel i avkomsten av dåvarande Bergs pastorats regleringsfond, som tilläventyrs kunde komma att tillerkännas ett vart av de nya pastoraten, torde icke få anses innebära annat, än att Eders Kungl. Maj:t ännu icke fattat slutligt beslut i frågan, huruvida och i så fall i vad mån fonden kunde komma att ingå bland avlöningstillgångarna.

Med den uppfattning av ifrågavarande fonds natur, som kollegium sålunda ansett sig böra hävda, kan kollegium ej finna laga hinder möta för bifall till nu förevarande framställning.

Vid sådant förhållande och då de skäl, som anförts till stöd för ansökningen ej föranleda någon erinran från kollegii sida, hemställer kollegium, att Eders

Kungl. Maj:t måtte med bifall till den gjorda framställningen medgiva, att till Klövsjö församling må ur Bergs pastorats regleringsfond utgå dels ytterligare till kyrkans restaurering högst 5,784 kronor 72 öre, dels ock till gäldande av kostnaderna för inledande av elektriskt ljus å kyrkans orgelläktare och anordnande av elektriskt blåsverk för kyrkans orgel högst 2,805 kronor 87 öre att av domkapitlet till församlingen utbetalas efter redovisning inför domkapitlet och sedan verkställda arbeten blivit vederbörligen avsynade och godkända.»

Av särskilt intresse i detta sammanhang är en anteckning i kammarkollegiets protokoll av samma dag, varav framgår, att kollegiets majoritet vid förnyat övervägande av de närmare omständigheterna vid fondens tillkomst ansett sig böra omfatta den ståndpunkt beträffande fondens ändamål, som kommit till uttryck i det då beslutade underdåniga utlåtandet samt att densamma med viss tillfredsställelse kunnat omfatta denna nya ståndpunkt, då den givetvis bättre överensstämde med billighet än den förut intagna.

9 § i K. F. den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster stadgar i sitt första moment:

»Avgifter, som av en församling till dess prästerskap utgöras, må ej till avlönande av annan församlings präst användas; icke heller inkomster, vilka tillkomma prästerskapet antingen till följd av bidrag utav församlingen gemensamt, såsom då, till löneförbättring för prästerskapet, hemman och lägenheter blivit inköpta och andra fördelar anskaffade, eller ock från enskilda personers för samma ändamål gjorda anslag och donationer.»

I åtskilliga fall ha, vad särskilt angår *avgifter* av en församling till dess prästerskap, dessa icke kunnat fullt tillgodonjutas av prästerskapet, i följd varav de måst uppsamlas och fonderas. Dessa sålunda uppkomna fonder pläga betecknas såsom »*pastoraliefonder*» och förekomma särskilt i grannpastoraten till huvudstaden. När fråga uppkom om dessa pastoraliefonders användning för prästlönernas finansiering enligt 1910 års lönesystem, gjordes visserligen av kammarkollegium gällande, att avkomsten av dessa fonder skulle användas såsom lokala avlöningsmedel enligt 19 § i löneregleringslagen. Men med avvikelse från kammarkollegiets mening blevo dessa fonder icke uppräknade bland avlöningstillgångarna i de resp. pastoraten, vilkas löneregleringar blevo fastställda i enlighet med det nya systemet. Av ett kammarkollegiets utlåtande den 19 nov. 1924 inhämtas sålunda, vad särskilt angår Gustavsbergs, Bo och Ingarö församlingars tidigare odelade pastorat, att pastoraliefonden inom detta pastorat väl delades mellan de nya pastoraten, men icke upptogs bland pastoratens avlöningstillgångar. Kungl. Maj:t medgav den 25 april 1924, att till bestridande av kostnaderna för vissa reparations- och nybyggnadsarbeten å prästgårdar i Gustavsbergs nybildade pastorat finge användas ur den pastoratet tillfallna andelen av pastoraliefonden 46,665 kr. Härav har kammarkollegium i sitt sist omförmälda utlåtande dragit följande slutsats:

»Av den omständigheten att pastoralieöverskottsmedlen i Gustavsberg icke i löneregleringsresolutionen upptagits bland pastoratets prästerliga avlönings-

tillgångar, sammanställd med Eders Kungl. Maj:ts ovan refererade beslut den 25 april 1924 måste anses följa, att ifrågvärande medel av Eders Kungl. Maj:t ansetts *icke* böra användas i den ordning 19 och 22 §§ prästlönereglingslagen samt kyrkofondslagen anvisa utan betraktas såsom stående till Eders Kungl. Maj:ts disposition för tillgodoseende, efter därom gjorda underdåniga framställningar, av särskilda kyrkliga ändamål inom församlingarna.»

Man torde icke taga allt för mycket fel, om Kungl. Maj:ts ståndpunkt i avseende på *pastoraliefonderna* grundar sig på den uppfattningen, att 1910 års lagstiftning icke kan hava retroaktiv tillämpning på prästavgifter, som redan utgjorts under giltighetstiden för 1862 års författning och alltså innan 1910 års lag trätt i kraft för respektive pastorat.

När nu i den ovan citerade 9 § i 1862 års förordning med avgifter från pastoraten jämställts avkomster av hemman och lägenheter, som blivit av församlingarna inköpta eller av enskilda donerade, förefaller det hava varit följdiriktigast, att Kungl. Maj:t med avseende å de ovannämnda fonderna i Ovanåkers och Bergs pastorat, som uppstått genom uppsamling av avkastning från de av församlingarna anskaffade boställena i dessa pastorat, funnit samma hinder föreligga att inränga dem bland avlöningstillgångar enligt 19 § i 1910 års regleringslag. Ty förhållandet är, såsom ju domkapitlet i Härnösand i fråga om fonden i Bergs pastorat påvisat, att hela ränteavkastningen av denna fond med all sannolikhet kommer att inlevereras till kyrkofonden och följaktligen användas — i strid mot vad 1862 års författning föreskriver — till avlöning av prästerskapet i andra församlingar. Kyrkoråden i de efter Bergs gamla pastorats delning uppkomna nya pastoraten skulle därför i själva verket allenast komma i det läget att få besväret med och ansvaret för förvaltningen av fonden till förmån för andra församlingars prästerskap. Beträffande särskilt Bergs pastorats fond tillkommer ju dessutom, såsom kammarkollegium i sitt utlåtande av den 1 mars 1927 påvisat, en uttrycklig förklaring från Kungl. Maj:ts sida, avgiven 1888, att fonden efter Kungl. Maj:ts beprövande skulle få användas till andra kyrkliga behov inom pastoratet, till vilken förklaring församlingarna haft all anledning att trygga sig.

Såsom en sammanfattning av det föregående läser kunna sägas, att Kungl. Maj:ts beslut i här berörda frågor med största sannolikhet är materiellt oriktigt. Men även om ej så skulle vara förhållandet, måste likväl besluten i fråga anses tangera gränsen för 1910 års lags giltighetsområde. Det är då anmärkningsvärt, att statsrådet velat tillstyrka Kungl. Maj:t en så extensiv tillämpning av denna lagstiftning, just i de delar, där lagstiftningens rättmätighet är allra mest omstridd. Ty statsrådet själv har enligt det i dagarna i Post- och Inrikes Tidningar publicerade utdraget ur statsrådsprotokollet för den 22 april 1927 funnit denna lagstiftning just i dessa avseenden särdeles olycklig.

På denna väg kommer jag till en annan anmärkningsvärd sida av besluten om ifrågvärande fonder. När statsrådet förutsätter en reform av hela det prästerliga avlöningstvåendet och därmed sammanhängande invecklade reparation för prästlönernas bestridande mellan pastoraten och kyrkofonden, frågar man sig, vad som kan hava föranlett, att statsrådet omedelbart före sitt ytt-

rande av den 22 april tillstyrker Kungl. Maj:t att fatta beslut i dessa ömtåliga frågor, som dock alltsedan 1913, då kammarkollegiet och statskontoret anbefalldes verkställa utredning i fondfrågorna, utan olägenhet hållits öppna.

Vad särskilt angår Ovanåkersfonden, synes särskild försiktighet ha bort iakttagas. Vid innevarande års riksdag har, som bekant, i anledning av väckt motion, beslutats skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, »att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, huruvida av inflytande eller redan influtna men icke disponerade skogsförsäljningsmedel från kyrkoherdebostället i Ovanåkers församling må utgå anslag till restaurering av Ovanåkers församlings kyrka och till uppförande av arkivbyggnad för nämnda församling, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning må föranleda».

Denna riksdagsskrivelse har visserligen avlåtits en kort tid efter det av Kungl. Maj:t meddelade beslutet, men den till grund för riksdagsskrivelsen liggande motionen (nr 34 i andra kammaren) väcktes vid riksdagens början, och all anledning synes därför ha bort föreligga för Kungl. Maj:t att avvakta den genom motionen väckta frågans utgång i riksdagen. Ty det får ju icke förutsättas, att svaret på den nyss framställda frågan om anledningen till de så länge svävande fondärendenas plötsliga handläggning är att söka i ovan nämnda motion och dess utskottsbehandling. I allt fall har det välvilliga mottagande motionen i fråga rönt i riksdagen visat, att Kungl. Maj:ts beslut står i ringa överensstämmelse med åskådningarna inom riksdagen. Men icke blott i förhållandet till uppfattningen inom riksdagen utan även i förhållande till den åskådning, som numera kommit till uttryck från kammarkollegiets sida, nämligen i det ovan återgivna utlåtandet av den 1 mars 1927 rörande Bergfonden, företräder Kungl. Maj:ts beslut en numera övergiven ståndpunkt. Det i och för sig själv ganska diskuterbara stöd, som Kungl. Maj:t må ha haft för sin ståndpunkt i vissa tidigare avgivna utlåtanden, måste därför numera betraktas såsom i vid omfattning undergrävt.

Det kan visserligen tänkas, att församlingarnas rätt icke har blivit definitivt avgjord genom Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande beslut; måhända hava församlingarna möjlighet att få sagda beslut korrigerade genom hänvändelse till domstolarna, men det är icke tilltalande, varken att Kungl. Maj:ts beslut befinnas vara så beskaffade, att de underkännas av domstol, ej heller att församlingarna skola nödgas anlita en tilläventyrs dyrbar rättshjälp för att ernå sin rätt. De under de senaste månaderna meddelade domarna beträffande åtskilliga skånska pastorats egendomar, vilka orättmätigt indragits bland avlöningstillgångarna, ge anledning till eftertanke. (Jämför exempelvis Kungl. Maj:ts dom den 11 febr. 1927 i mål mellan kronan och Västra Kärrtorps församling, samt Kungl. Maj:ts dom s. d. i mål mellan Bösarps församling samt kronan m. fl.)

Av åtskilligt att döma har Kungl. Maj:ts beslut om Ovanåkers och Bergs pastorats fonder fattats under påfallande brådska. Man hade väntat sig, att i sammanhang med besluten även skulle ha lämnats av kyrkofondskommittén såsom högst nödiga ansedda förvaltningsföreskrifter för kyrkoråden, föreskrifter, vilkas behövlighet kammarkollegiet och statskontoret i sitt i det föregående

omförmälda yttrande av den 12 dec. 1924 eftertryckligt bekräftade. Men om föreskrifter av sådan art lämnar statsrådsprotokollet ingen upplysning, och dock uppgå dessa fonder till avsevärda belopp, sålunda uppgick Bergs pastors fond den 30 juni 1926 till icke mindre än kr. 706,077:42.

I betraktande av alla till saken hörande omständigheter lär det kunna ifrågasättas, huruvida icke rätteligen anledning förelegat att föreslå konstitutionsutskottet att ställa föredragande statsrådet under tilltal enligt § 106 regeringsformen. Ty Kungl. Maj:ts beslut synes vara av beskaffenhet att kränka menigheternas rätt. Med hänsyn till den praxis, som utvecklats sig i fråga om konstitutionsutskottets granskningsarbete, har jag avstått från att framställa sådant yrkande. Däremot har jag icke kunnat underlåta att med stöd av det ovan anförda inom utskottet påyrka, att utskottet skulle mot den föredragande departementschefen, statsrådet Almqvist, göra anmärkning enligt § 107 regeringsformen.

X.

(Protokoll över ecklesiastikärenden den 22 oktober 1926).

av herr *Hallén*, som med instämmande av herrar *Nils Anton Nilsson*, *Per Andersson*, *Borg*, *K. A. Westman* och *Sjöström* anförde:

Enligt protokoll över ecklesiastikärenden nr 53—61 den 22 okt. 1926 har Kungl. Maj:t på framställning av centralförbundet för nykterhetsundervisning medgivit, att den tid, under vilken undervisningen i folk- och småskolor inom Stockholms stad och län, Västmanlands, Älvsborgs, Örebro, Kalmar, Gävleborgs, Uppsala, Kristianstads och Västernorrlands län kan komma att inställas för vederbörande lärares och lärarinnors deltagande i nämnda förbunds upplysningskurser, må, i den utsträckning kursen äger rum under pågående läs-termin, inräknas i den fastställda årliga lärotiden. Plats och tid för kurserna var följande:

I Stockholm	den 27 febr.	— 6 mars
» Köping	» 27 sept.	— 2 oktober
» Alingsås	» 13 oktober	— 18 oktober
» Lindesberg	» 5 april	— 10 april
» Borgholm	» 3 maj	— 8 maj
» Hudiksvall	» 8 mars	— 13 mars
» Enköping	» 22 mars	— 27 mars
» Simrishamn	» 1 nov.	— 6 nov.
» Härnösand	» 22 nov.	— 27 nov.

Över centralförbundets ansökningar hade yttrande avgivits den 12 okt. 1926 av K. Skolöverstyrelsen. Denna hänvisade därvid till den utredning i frågan, som styrelsen avgivit till Kungl. Maj:t den 26 januari 1923. Ur densamma må här lämnas följande resumé: År 1920 hade Kungl. Maj:t avslagit en framställning om befrielse från igenläsningsskyldighet av undervisningstiden för lärare, som bevistat fortbildningskurser i hembygdskunskap. Skolöverstyrelsen hade då avstyrkt bifall till Centralförbundets för nykterhetsundervisning

framställning om dylik befrielse för de lärare, som bevistade dess kurser. Det oaktat biföll Kungl. Maj:ts Centralförbundets framställning. Skolöverstyrelsen hade därefter inhämtat folkskolinspektörernas, domkapitlens och länsstyrelsernas yttrande i frågan, huruvida överhuvud taget någon inskränkning i lärotiden borde ifrågakomma för lärare, som bevista utbildningskurser av det ena eller andra slaget. Därvid hade 31 folkskolinspektörer, 10 domkapitel och 20 länsstyrelser bestämt avstyrkt varje förkortning av lästiden för nu ifrågavarande ändamål, varvid flera av dessa myndigheter framhållit, att andra befattningshavare, som äro i behov av vidgade insikter och ytterligare utbildning för sitt kall, måste förskaffa sig dessa utanför tjänstetiden, och något undantag borde i sådant hänseende ej göras för folkskolans lärarkår. Likaledes framhöllo ett flertal myndigheter, att den nu vanliga undervisningstiden med dess många ämnen, som trängas på schemat, icke tålde någon som helst inknappning, vilket särskilt gällde de halvtidsläsande skolorna.

Skolöverstyrelsen övergick därefter till en framställning av sin egen mening i frågan och framhöll bl. a. att behovet av kurser för lärarkårens utbildning på olika områden vore i ständigt växande. Kurser höllos i gymnastik, trädgårdsskötsel, skidloppning, simning och livräddning, teckning, pedagogisk sång och talteknik samt hembygds-kunskap. Härtill komme behovet av utbildningskurser för lärare vid de nya fortsättningsskolorna, såväl de allmänna som de yrkesbetonade. Om alla dessa kurser, som hållits utanför undervisningstiden, finge förläggas inom densamma och utan återläsningsskyldighet, skulle härav uppstå orimliga konsekvenser. Den vinst, som lärarens ökade utbildning innebure, motverkades av den rubbning och inskränkning i skolarbetet, som drabbade vissa barn. Denna kunde väl synas obetydlig, om det blott gällde de sällan på varje ort återkommande nykterhetskurserna, men då dessa svårligen kunde tillerkännas en särskild monopolställning, utan friheten från återläsning i så fall skulle ges även deltagarna i de andra, allt talrikare kurserna, skulle avsevärda olägenheter uppstå.

Då emellertid den genom nya undervisningsplanen för rikets folkskolor delvis nya metodiken m. m. komme att föranleda talrika utbildningskurser av olika slag, fann överstyrelsen angeläget att en lösning vunnnes på en annan väg, än den av Centralförbundet påyrkade. Det erinrades därför om möjligheten av sådana författningsändringar, att för ovannämnda ändamål tjänstledig lärare erhöles oavkortad lön och att vikarien helt avlönades av statsmedel eller att, där vikarie ej kunne anskaffas, läraren mot särskild ersättning ålades igenläsningsskyldighet.

I sitt ovanberörda yttrande av den 12 okt. 1926 har överstyrelsen upprepat sina synpunkter och hävdadt, att den för folkskolan bestämda lärotiden under inga villkor finge minskas, liksom ej heller åtskillnad på kurser finge ske. Styrelsens uttalande är enhälligt.

Statsrådets beslut att trots skolöverstyrelsens avstyrkande likväl medgiva befrielse från återläsningsskyldighet synes oss synnerligen olämpligt. Att dylika medgivanden kunnat lämnas före 1920 finna vi mera naturligt, då ännu ej de skärpta bestämmelser tillkommit, som uppsatts som villkor för utfående

av statsbidrag. Visserligen uppställer K. Kungörelsen angående avlöning åt lärare vid folk- och småskolor samt statsbidrag till sådan avlöning den 16 sept. 1918 § 18, såsom villkor att bl. a. undervisningen vid skolan fortgått minst 8 månader, men detta har ansetts innebära att ett oeftergivligt villkor för statsbidrag är, att undervisningen pågått minst 192 dagar, fördelade på minst 242 dagar. Detta har också fastställts i de genom Kungl. Maj:ts försorg upprättade normalreglementen, vilka stått som förebilder för de lokala skolreglementen, som efter år 1919 antagits för rikets samtliga skoldistrikt. Skulle ett skoldistrikt redovisa exempelvis 190 läsdagar i stället för 192, är detta skäl nog för statsbidragets förlorande, om också detta brukar av nåd tillerkännas skoldistriktet vid förnyad framställning.

Då emellertid så synnerligen noga och sorgfälligt uppsikt av alla skolans myndigheter hålles över att ingen inknappning i lästiden sker, synes det oss oegentligt, att Kungl. Maj:t i strid mot en enhällig mening hos skolmyndigheterna medgiver avknappning i lärotiden. Än mer olämpligt synes detta, då det sker genom att behandla ovannämnda Centralförbunds kurser i en särskilt gynnad ställning. Hur värdefulla — kanske mer för lärarnas personliga utveckling än för det egentliga skolarbetet — dessa kurser än må vara, kan med fullt fog hävdas, att många andra slag av fortbildningskurser, som omedelbart beröra den dagliga undervisningen, skulle vara berättigade till företräde till ovannämnda förmånsrätt, om den överhuvud skulle utdelas, vilket vi i likhet med skolöverstyrelsen finna oriktigt. Då emellertid förfarandet är efter år upprepats, avser vår anmälan på intet sätt någon personlig anmärkning mot vederbörande statsråd, utan är det vår önskan att den godtyckliga praxis, som inom ecklesiastikdepartementet följts i denna fråga, måste undanrödjas, och ersättas med det förslag till en rationell lösning av frågan, vartill hänvisning givits av K. Skolöverstyrelsen. För att påskynda en dylik ändring i förfarandet ha vi varit nödsakade att ställa yrkande om anmärkning mot vederbörande statsråd enligt R. F. § 107.

XI.

(Protokoll över jordbruksärenden den 21 januari 1927.)

av herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herr *Stendahl* anfört:

I en till riksdagen innevarande år avlåten proposition, nr 74, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, »att kronan må med ägaren av Tunabergs kopparverk träffa avtal om upplåtande till kronan av den rätt, kopparverket må hava till Tuna bergslags allmänning, mot en ersättning av 30,000 kronor att utgå ur domänfondens medel.»

Till stöd för detta förslag åberopades ett föredragande departementschefens anförande till protokollet över jordbruksärenden den 21 januari detta år, vilket anförande återfinnes i utdrag av detta protokoll, som bifogats propositionen, och till vilket jag får hänvisa. På jordbruksutskottets hemställan i dess utlåtande nr 30 bifölls propositionen av båda kamrarna den 30 sistlidna mars.

Den utredning, som i samband med propositionen förelagts riksdagen, synes emellertid icke hava varit tillfyllest för frågans rätta bedömande.

Den i propositionen omnämnda Kungl. Maj:ts dom den 19 mars 1908 innebär närmast ett fastslående därav, att kopparverkets ägare genom kammar- och kommerskollegiernas laga kraftvunna utslag den 26 februari 1889 till ifrågavarande del av allmanningen förvärvat en *skatteköpsrätt*, som icke kunde anses förverkad på grund av därefter möjligen konstaterad underlåtenhet att uppfylla de villkor, vilka år 1757 stadgats för den då upplätta *nyttjanderättens* bestånd. Genom kungörelsen den 17 oktober 1919 förordnades emellertid, att skatteköp av det slag, varom här är fråga, icke vidare skulle äga rum; och avsågs därmed bl. a. att avskära möjlighet för kopparverkets ägare att fullborda det inledda skatteköpsförfarandet och bliva ägare till de hemman, uti vilka den ifrågakomna delen av allmanningen indelats. Nu kan det visserligen starkt ifrågasättas, huruvida icke kopparverkets ägare — väl icke genom berörda utslag 1889 utan redan genom en Kungl. Maj:ts resolution den 30 maj 1879 — förvärvat en sådan rätt till skatteköp av hemmanen, att den icke genom ny lagstiftning kunde omintetgöras. Det får icke anses uteslutet att kopparverkets ägare såväl på administrativ väg som genom process mot kronan kunnat — visserligen mot betalning av hemmanens fulla värde efter värdering — vid domstolarna erhålla skatteköpsbrev i trots av 1919 års lagstiftning. Hade möjlighet förelegat, att kopparverkets ägare försökt att på någon av nämnda vägar fullborda skatteköpet, hade Kungl. Maj:ts förslag till innevarande riksdag kunnat vara motiverat.

Emellertid — och därom har Kungl. Maj:t icke lämnat riksdagen någon som helst upplysning före dess beslut angående propositionen — har kopparverkets ägare avhänt sig den rätt till skatteköp, som möjligen förefunnits. I samband med upphävande av skatteköpsrätten år 1919 stadgades nämligen av billighetsskäl, att kopparverkets ägare skulle äga att av statsmedel utbetomma ersättning för de kostnader, som varit förenade med ansökningen om skatteköp och dess fullföljande, vilken ersättning i brist av åsämjande skulle på statsverkets bekostnad bestämmas genom tre skiljemän, utsedda på visst sätt. Enligt vad i utskottet inhämtats har dylikt skiljemannaförfarande ägt rum. Skiljemän voro f. d. landskamreraren Edvard Ploman, utsedd av länsstyrelsen, dåvarande generalmajoren C. G. V. Hammarskjöld, utsedd av kopparverkets dåvarande ägare, Nävekvärns bruksaktiebolag, samt borgmästaren Gunnar Fant, utsedd av domaren i orten. Genom Kungl. brev den 11 oktober 1920 har statskontoret anbefallts att till nyssnämnda bolag utbetala det av skiljemännen såsom bolaget tillkommande ersättning fastställda beloppet 41,335 kronor 88 öre jämte viss ränta ävensom att utgiva kostnaderna för skiljemannaförfarandet, 4,235 kronor 60 öre. Enligt hos statskontoret förvarat kvitto av den 22 oktober 1920 har till bolaget utbetalats förstnämnda belopp jämte nämnda ränta, 384 kronor 90 öre; och har samma dag till skiljemännen utgivits ovan omförmälda belopp 4,235 kronor 60 öre. Staten har sålunda på grund av skiljedomen utbetalat sammanlagt 45,956 kronor 38 öre.

Genom att medverka till skiljemannaförfarandet och mottaga kostnadser-

sättning för det avbrutna skatteköpsförfarandet måste bolaget anses hava avstått från den skatteköpsrätt, det kunde äga. Den nyttjanderätt åter, som efter detta återstår för bolaget, torde numera vara värdelös. Redan år 1908 hade minoriteten i högsta domstolen, tre justitieråd, i anslutning till nedre justitierrevisionens hemställan, men i motsättning till underdomstolarna, bifallit kronans talan, att verkets ägare skulle till kronans fria disposition avträda den åt verket upplåtna delen av allmänningen, och de övriga tre justitieråden, vilkas vota bestämde Kungl. Maj:ts dom, hade icke behövt ingå på någon prövning av frågan, huruvida den år 1757 upplåtna nyttjanderätten på grund av underlåten drift vid kopparverket förverkats. Att därest skatteköpsrätt icke mellankommit även dessa ledamöter av högsta domstolen skulle ansett kopparverkets ägare hava förlorat all rätt till allmänningen torde emellertid med hänsyn till domens formulering vara otvivelaktigt. Någon anledning, att antaga annat än att domstolarna nu skulle bifalla en kronans talan av samma innebörd, som i den år 1908 slutligt avdömda processen, finnes så mycket mindre som all bergverksdrift vid Tunaberg legat nere i ytterligare en följd av år utan att hava återupptagits och utan att utsikt till återupptagande finnes. Från intet håll göres för övrigt gällande, att kopparverkets ägare skulle hava större rätt, än att efter utsyning för varje år erhålla för bergverksdriften erforderlig skog — en rätt, vilken då ingen sådan drift förekommer, saknar all reell betydelse.

Vid beredningen av propositionen till innevarande riksdag har justitiekanslern avgivit yttrande angående frågan, huruvida kopparverkets nyttjanderätt upphört. Justitiekanslern har emellertid icke — såsom man haft rätt att vänta — ingått på något juridiskt bedömande av spörsmålet, utan allenast undersökt, vilken uppfattning angående nyttjanderätten, som kommit till uttryck vid riksdagsbehandlingen år 1919, då skatteköpsrätten upphävdes. Uppenbarligen har varken Kungl. Maj:t eller riksdagen år 1919 haft anledning ingå på något bedömande av frågan om *nyttjanderätten* enligt 1757 års upplåtelse; det är uteslutande *skatteköpsrätten*, som upphäfts, och om kopparverkets ägare utöver denna hade någon rätt till allmänningen var i det sammanhanget en ovidkommande fråga. Då ej heller kammarkollegiet efter 1919 års beslut yttrat sig i rättsfrågan, har alltså någon utredning beträffande denna fråga icke blivit förelagd innevarande riksdag.

Riksdagen har undanhållits det faktum, att kopparverkets ägare erhållit gottgörelse för kostnaderna på grund av skatteköpsansökningen och dess följande samt att kopparverkets ägare därigenom avhänt sig möjlighet att påfordra fullgörande av skatteköpet från kronans sida, på grund varav riksdagen erhållit en felaktig utgångspunkt för frågans bedömande. Riksdagen har sålunda haft anledning antaga, dels att kopparverkets ägare skulle med det anslag, varom Kungl. Maj:t hemställde, bl. a. utlösas från en eventuell rätt att erhålla skatteköp till hemmanen, dels ock att i det föreslagna beloppet skulle inbegripas den ersättning för de med skatteköpsförfarandet förenade kostnader, för vilka bolaget emellertid redan uppburit ersättning. Slutligen har ingen utredning om den utöver skatteköpsrätten kvarstående nyttjanderättens verkliga eller sannolika innehåll förebragts.

Resultatet är, att riksdagen beviljat 30,000 kronor för förvärvet av en till sitt innehåll till synes värdelös rätt, vilken dessutom kopparverkets ägare varit skyldig avstå utan ersättning. Man kan icke ens antaga, att, därest kronan väckt — eller blott uttalat sin avsikt att väcka — talan mot bolaget med yrkande, att nyttjanderätten i fråga skulle förklaras förverkad, bolaget — som varit berett att mot det i förhållande till hemmanens värde obetydliga beloppet av 30,000 kronor avstå från nyttjanderätten, oaktat bolaget tidigare varit villigt inköpa hemmanen för 584,891 kronor 18 öre — skulle ansett det löna mödan att bestrida kronans talan eller fullfölja en dyrbar process.

På grund av vad sålunda anförts har jag ansett, att utskottet i anledning av bristande beredning av förevarande ärende bort hos riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen mot föredraganden, statsrådet Hellström.

XII.

(Protokoll över jordbruksärenden den 23 juli 1926.)

av herrar *Nils Anton Nilsson, Björkman, Karlsson* i Vadstena och *Forssell*.

Enligt protokoll över jordbruksärenden, hållet inför den under Hans Maj:t Konungens frånvaro tillförordnade regering den 23 juli 1926, anmäldes under punkt 3 ansökning av Sveriges lantbrukskonsulent i England M. von Wachenfelt om ersättning av statsmedel för viss resa. Kungl. Maj:t fann emellertid icke skäl bifalla framställningen.

Av statsrådsprotokollet inhämtas följande:

Efter det vid sammanträde i Stockholm den 19 juni 1924 inför chefen för jordbruksdepartementet med representanter för Sveriges offentliga slakthus samt under offentlig kontroll ställda exportslakterier ävensom vissa enskilda fläskexportörer tillsatts en kommitté för uppgörande av förslag till organisation inom landet för ordnandet av baconexporten på England samt, på kallelse av kommittén, Sveriges lantbrukskonsulent i England, agronomen Miles von Wachenfelt, närvarit vid möte i Malmö den 13 augusti 1924 för rådplägning med kommitterade, har von Wachenfelt uti en till chefen för jordbruksdepartementet ställd skrift — under förmälan att styrelsen för den på initiativ av ömförmälda kommitté numera organiserade »Föreningen av svenska andelslakterier u. p. a.» icke ansett sig kunna gälda kostnaderna för von Wachenfels resa från London för inställelse i Malmö — anhållit, att kostnaderna för ifrågavarande resa, vilka enligt räkning av den 29 september 1924 uppginge till 251 kronor 70 öre, måtte få gäldas av statsmedel.

Till följd av remiss hade utlåtanden i ärendet avgivits den 3 maj 1926 av lantbruksstyrelsen och den 13 juli 1926 av statskontoret.

Lantbruksstyrelsens yttrande var av följande innehåll:

»I yttrande den 2 augusti 1924 över en av kommittén för uppgörande av förslag till organisation inom landet för ordnandet av baconexporten till England hos chefen för kungl. jordbruksdepartementet gjord framställning, att lantbrukskonsulenten i England M. von Wachenfelt måtte hemkallas för råd-

plägning med kommittén, meddelade kungl. lantbruksstyrelsen, att von Wachenfelt åtnjöte tjänstledighet under augusti samma år och att han därunder torde kunna anträffas under uppgiven adress i Sverige.

Sedermera har emellertid upplysts, att von Wachenfelts sommarvistelse förlagts till Sverige just med hänsyn till preliminärt med nämnda kommitté förda underhandlingar angående hans medverkan vid kommitténs utredningar. Vid sådant förhållande och då den förening, till vars bildande kommitténs verksamhet ledde, icke ansett sig kunna gälda von Wachenfelts resa från England till hemlandet och åter, synes skäl tala för att von Wachenfelt av allmänna medel beredes ersättning för ifrågavarande resa enligt den i ärendet företedda räkning, mot vilken lantbruksstyrelsen icke har annat att erinra, än att styrelsen icke varit i tillfälle att övertyga sig om, huruvida den i ärendet debiterade traktamentsersättningen för resa i Danmark beräknats enligt grunder, som gälla för resor av motsvarande slag i sistnämnda land.»

Statskontoret anförde:

»Därest Eders Kungl. Maj:t skulle finna, att ersättning för nu ifrågavarande resa bör utgå av statsmedel, lärer det i sådant avseende begärda beloppet, 251 kronor 70 öre, beträffande vilket statskontoret icke har något att erinra, lämpligen kunna anvisas att utgå av det under nionde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till extra utgifter (1926—1927: IX. 0. 6).»

Av ovanstående framgår, att det syntes lantbruksstyrelsen, att skäl talade för att von Wachenfelt av allmänna medel bereddes ersättning för ifrågavarande resa, samt att statskontoret, som förklarade sig ej hava något att erinra mot det begärda beloppet, angivit det anslag, varifrån detsamma lämpligen kunde utgå, i händelse framställningen bifölles.

Den medverkan, som av von Wachenfelt lämnats i ovan berörda avseenden, har alltså av vederbörande myndighet funnits vara av den allmänt gagneliga beskaffenhet, att enligt dess mening skäl föreläge för att ersättning för de av honom angivna resekostnaderna borde beredas av allmänna medel. Vidare torde det vara ostridigt, att de åtgärder, vid vilkas utförande von Wachenfelts medverkan påkallats, tillkommit på ett initiativ, som i det allmännas intresse tagits inom jordbruksdepartementet. Vid sådant förhållande har det syntts oss vara anmärkningsvärt, att Kungl. Maj:t funnit sig ej böra bifalla den av von Wachenfelt gjorda framställningen. Billighetskäl och det utförda arbetets värde för en betydande svensk näringsgren synes oss ha i hög grad bort tala för ett bifall till densamma. De rent formella synpunkter, som må ha kunnat anföras för att icke beakta von Wachenfelts ansökning, borde icke, synes det oss, fått vara utslagsgivande.

Med stöd av det anförda hava vi ansett, att behandlingen av förevarande ärende bort föranleda konstitutionsutskottet att jämlikt § 107 regeringsformen göra anmälan mot ledamöterna i den t. f. regeringen, statsministern Ekman och statsråden Ribbing, Pettersson och Rosén.